

Povijesni pregled narodnih knjižnica Vukovarsko-srijemske županije

Panza-Janda, Kornelija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:975967>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Izvanredni studij bibliotekarstva

Kornelija Panza-Janda

**POVIJESNI PREGLED NARODNIH KNJIŽNICA
VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE**

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, veljača 2024.

Ovim potvrđujem da sam osobno napisao/la diplomski rad pod naslovom

**POVIJESNI PREGLED NARODNIH KNJIŽNICA
VUKOVARSKO-SRIJEMSKE ŽUPANIJE**

i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

Kornelija Panza-Janda

Sadržaj

Sadržaj	1
UVOD	2
DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	4
2.1. Početci komunikacije, izum pisma i nastanak prvih knjižnica	4
2.2. Narodne čitaonice u doba ilirizma.....	5
2.3. Narodne knjižnice u 20. stoljeću	6
2.4. Narodna knjižnica danas.....	8
2.5. Kraći prikaz prostora Vukovarsko-srijemske županije.....	9
NARODNE KNJIŽNICE VUKOVARSKO-SRIJEMSKE ŽUPANIJE	12
REZULTATI ISTRAŽIVANJA NARODNIH KNJIŽNICA VUKOVARSKO – SRIJEMSKE ŽUPANIJE	14
4.1. Povijesni prikaz otvaranja hrvatskih čitaonica	14
4.2. Povijesni prikaz narodnih knjižnica Vukovarsko-srijemske županije.....	21
4.2.1. Gradska knjižnica Vukovar.....	21
a) Gradska knjižnica Vukovar – Ogranak Borovo Naselje.....	26
b) Gradska knjižnica Vukovar – Narodna knjižnica Lovas.....	27
c) Gradska knjižnica Vukovar – Ogranak Sotin	28
4.2.2. Gradska knjižnica Županja	29
4.2.3. Gradska knjižnica i čitaonica Ilok.....	31
4.2.4. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci	33
4.2.5. Gradska knjižnica Otok	35
4.3. Prikaz nastanka i otvaranje narodnih knjižnica na području općina Vukovarsko-srijemske županije	37
a) Općinska narodna knjižnica Babina Greda	37
b) Općinska narodna knjižnica Drenovci.....	38
c) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Račinovci	39
d) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Rajevo Selo.....	40
e) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Posavski Podgajci	41
f) Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci	41
g) Narodna knjižnica i čitaonica Gunja	42
h) Narodna knjižnica i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar	43
5. ZAKLJUČAK.....	44
PRILOZI	47
LITERATURA.....	68
Sažetak.....	73
Abstract	74

UVOD

Tema ovog diplomskog rada je *Povijesni pregled narodnih knjižnica Vukovarsko-srijemske županije*. Rad ima za cilj prikazati bogatu povijest ovog kraja na način da se istraži i analizira fenomen kulture čitanja i otvaranja narodnih knjižnica na odabranom i promatranom prostoru Hrvatske. U radu se prikazuju začetci otvaranja čitaonica i prelazak s čitaonica na knjižnice te njihov utjecaj na stanovništvo toga kraja i odnos prema knjižnicama te njihovu brojnost nekada i danas.

U prvom i drugom dijelu ovog rada daje se povijesni prikaz nastanka prvih knjižnica, preko narodnih čitaonica u doba ilirizma, narodnih knjižnica u 20. stoljeću te se definira pojam narodne knjižnice kao i prikaz narodnih knjižnica u današnjem vremenu. Također se objašnjava pojam Vukovarsko-srijemske županije kao i povijest promatranog prostora navedene Županije.

U trećem dijelu ovoga rada obrazlažu se metodološki pristup, predmet i cilj te zadaće i postavljena istraživačka pitanja rada.

U četvrtom djelu ovoga rada se pojedinačno prikazuje kraći povijesni tijek i otvaranje svake pojedine knjižnice Vukovarsko-srijemske županije. Uz analizu i interpretaciju sadržaja dostupne povijesne dokumentacije koja je potkrijepljena fotografijama postojećih knjižnica i ponekim skeniranim prikazima pojedinih dokumenata koja su pronađena i dostupna u Državnim arhivima Vukovara, Vinkovaca i Zagreba.

Radom se analiziraju i prikazuju povijesne činjenice o otvaranju hrvatskih čitaonica na prostoru Vukovarsko-srijemske županije u mjestima: Hrvatska čitaonica u Cerni i Šiškovcima, Hrvatska čitaonica u Donjem Novomselu, Hrvatska seljačka čitaonica u Đurićima, Čitaonica „Seljačka sloga“ u Gundincima, Čitaonička knjižnica u Ivankovu, Hrvatska čitaonica u Jarmini, Hrvatska čitaonica u Komletincima, Hrvatska čitaonica u Lipovcu, Hrvatska knjižnica u Nijemcima, Hrvatska čitaonica u Novim Mikanovcima, Hrvatske čitaonice u Retkovicima i Prkovicima, Hrvatska čitaonica u Rokovicima, Hrvatska čitaonica u Slakovicima, Hrvatska čitaonica u Slavonskom Šamcu, Hrvatska čitaonica u Soljanima, Hrvatska čitaonica u Svinjarevcima, Hrvatska čitaonica u Šaregradu, Hrvatska čitaonica u Štitaru i Hrvatska čitaonica u Vođincima.

Zatim se daje povijesni prikaz gradskih knjižnica na prostoru Vukovarsko-srijemske županije i to: Gradske knjižnice Vukovar, Gradske knjižnice Vukovar – Ogranak Borovo Naselje, Gradske knjižnice Vukovar – Narodna knjižnica Lovas, Gradske knjižnice Vukovar –

Ogranak Sotin. Gradske knjižnice i čitaonice Ilok, Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci i Gradske knjižnice Županja.

Prikazuje se nastanak i otvaranje općinskih knjižnica na području Vukovarsko-srijemske županije i to: Općinska narodna knjižnica Babina Greda, Općinska narodna knjižnica Drenovci, Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Račinovci, Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Rajevo Selo, Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Posavski Podgajci. Prikaz narodnih i pučkih knjižnica na promatranom prostoru: Hrvatska seljačka čitaonica u Bapskoj, Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci, Narodna knjižnica i čitaonica Gunja, Narodna knjižnica i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar, Hrvatska narodna čitaonica u Sikirevcima, Pučka knjižnica u Starim Mikanovcima, Hrvatska pučka čitaonica i knjižnica u Tordincima i Narodna čitaonica u Vrbanji.

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

2.1. Počeci komunikacije, izum pisma i nastanak prvih knjižnica

Čovjek je društveno biće i po tome se razlikuje od ostalih bića. Komunikacija dogovorenim znakovima je osnova ostvarivanja društvenosti i temelj ljudske egzistencije. Bez komunikacije nije moguća bilo koja ljudska djelatnost (Hebrang Grgić, 2016).

Prema Stipanovu (2010) komuniciranje je bilo usmeno i zapravo je dugo vremena to bio jedini način komuniciranja. Međutim, kako je usmeno komuniciranje izrazito ograničeno i vremenom i prostorom, a usmena predaja nepouzdana i prolazna izum pisma je bila prekretnica u ljudskoj povijesti. Tada su granice vremena i prostora pomaknute i započelo je jedno sasvim novo doba za čovjeka i cijelo čovječanstvo. Čovjek je dobio novo komunikacijsko sredstvo kojim je povećao i proširio prostorne, ali i vremenske granice odnosno mogućnosti komuniciranja, a koji je ujedno i trajniji i pouzdaniji. Izumio je instrument koji mu omogućuje nov način komuniciranja i pamćenja te na taj način proširuje i povećava prostorne i vremenske granice, odnosno mogućnosti komuniciranja, oblik koji je pouzdaniji i trajniji.

„Početak komunikacije pismom bitna je promjena u razvoju čovjeka i ljudskoga društva. Ono što se do tad prenosilo usmenom predajom, izumom pisma moguće je prenijeti na udaljenu lokaciju i sačuvati za kasnije generacije. Informacija zapisivanjem postaje preciznija, fiksirana na materijalnu podlogu, trajnija i korisnija.“ (Hebrang Grgić, 2018: 15).

Sumerani se smatraju prvim narodom koji je stvorio pojmovno pismo. Nekoliko stotina glinenih pločica ispisanih slikovnim pismom otkriveno je u Uruku, a potječu iz sredine 4. tisućljeća prije Krista. Sumerani su pismo razvili iz potrebe kako bi zabilježili trgovačke transakcije i međunarodne ugovore, ali i kako bi popisali robu ili stoku koju su pojedinci bili dužni predati hramovima ili lokalnim činovnicima. (Stipčević, 2006). Nešto kasnije, oko 3 000 godina prije Krista Sumerani su razvili uglato pismo gdje su pišući tekstove na glinenim pločicama davali uvid u svakidašnji život, ali i literarne tekstove s kojima su snažno utjecali na njihovu kulturu, obrazovanje te način života u cijelosti. Tada su te pločice, jednostavno rečeno, počeli spremati, odnosno pohranjivati u „knjižnice“ (Stipanov, 2010).

Prema Stipanovu (2010.) vidimo da je i u Egiptu vrlo rano postojala kultura pisanja, već u trećem tisućljeću. Biti pisar bilo je vrlo cijenjeno zanimanje, a radi poduke u pisanju Egipat je imao tako razvijen sustav školstva da ga druge sredine po tome neće stići stoljećima, odnosno tisućljećima. U Egiptu se pisalo na papirusu sve do izuma pergamenta i na žalost o egipatskim

knjižnicama ima vrlo malo ostataka, odnosno nisu nadživjele civilizaciju i kulturu koja ih je stvorila.

Prve knjižnice u Kini potječu iz vremena dinastije Chou (1122.-256. prije Krista), a bile su povezane s obredima i posvećene bogovima. U to vrijeme između kralja i njegovih dužnosnika odvijala se intenzivna komunikacija koja je imala za posljedicu veliki broj dokumenata. Iz tog razloga osnovana je knjižnica, odnosno arhiv na kraljevskom dvoru. Ove su knjižnice izravno služile carskoj vlasti nad kojom je car imao nadzor te će stoljećima kasnije, kao malo gdje u svijetu, bitno obilježiti odnos koji su državne vlasti u Kini imale prema knjižnicama (Stipanov, 2010).

2.2. Narodne čitaonice u doba ilirizma

Prve čitaonice javljaju se u Engleskoj već u 17. stoljeću, a zatim u Francuskoj i drugim europskim zemljama. Stipanov (2015) navodi da su na hrvatskom tlu prva čitaonička društva osnovana već od sredine 18. stoljeća. Prvo takvo društvo je osnovano u Zadru pod nazivom *Casino nobile* još 1750., a za javnost je bila otvoreno 1753. godine. U *Casinu* su se održavale zabave, druženja, plesovi, a postojala je i čitaonica u kojoj su se mogle čitati novine i knjige. *Zadarski casino* je djelovao do 1888. godine (osim u vrijeme francuske vladavine kad je bio zatvoren) i označio je početak sustavnog i organiziranog pristupa čitanju u Hrvatskoj. Casina su bila osnovana i u drugim našim gradovima među kojima su Šibenik, Rijeka, Split koji su na neki način preteče današnjih čitaonica. Iako se povijest knjižnica može pratiti i ranije, u 19. stoljeću se u SAD-u i Europi, a kasnije i u Hrvatskoj razvijaju pučke, narodne i javne knjižnice.

U Engleskoj je 1850. godine donesen *Public Libraries Act*. Tim zakonom je riješeno pitanje financiranja narodnih knjižnica koje su se od tada financirale iz sredstava gradskih uprava. (Hebrang Grgić, 2018).

U Hrvatskoj se čitaonice osnivaju pod utjecajem ilirskog pokreta i sve do tada u hrvatskim zemljama nisu postojale javne knjižnice koje su bile namijenjene svim građanima, nego samo imućnijim građanima. U Hrvatskoj, kao nigdje u Europi, čitaonička društva imala su neprocjenjivu važnost. Prava funkcija koju su imale te čitaonice nije bila posudba knjiga i čitanje novina nego su čitaonice prvenstveno služile kao politička središta u kojima su preporoditelji organizirali političke akcije sa svrhom buđenja nacionalne svijesti te pružanje otpora dominaciji stranaca na političkoj, gospodarskoj i kulturnoj razini. (Stipčević, 2008).

Prve čitaonice osnovane 1838. godine, a koje su potaknule osnivanje drugih čitaonica, bile su: Varaždinska, Zagrebačka, Karlovačka i Križevačka. One su bile organizirane kao društva građana, a upravna vlast je odobravalala njihovo osnivanje. To su bila mjesta okupljanja i žarišta nacionalnog buđenja, a u pravilu su imale knjižnicu s razvijenom čitaonicom. Čitaonice su organizirale razne kulturne i zabavne priredbe, među kojima su bile amaterske dramske predstave koje su se održavale na hrvatskom jeziku, a također su osnivani i pjevački zborovi sve sa svrhom okupljanja istomišljenika, ali i onih koji još nisu bili svjesni važnosti hrvatskog jezika i djelovanja u tom smjeru. Upravo su knjižnice širile knjige na hrvatskom književnom jeziku djelujući u sklopu čitaonica. To nam pokazuju i prva izdanja Matice hrvatske na hrvatskom književnom jeziku i pravopisu koja su bila djela Ivana Gundulića čime se željelo dati na važnosti i vratiti dostojanstvo hrvatskoj književnoj baštini. Svojim radom knjižnice utječu na buđenje nacionalne svijesti, a postale su i bogati izvor informacija (Stipanov, 2015).

2.3. Narodne knjižnice u 20. stoljeću

Franjo Andres je bio kraljevski školski nadzornik koji je smatrao da bi pokretači tadašnjih čitaonica ujedno trebali biti i nositelji osnivanja pučkih knjižnica. U svojoj knjižici „Pučke knjižnice, njihovo osnivanje i uređenje. Uz pravila i popis knjige“ govori o važnosti čitanja, poželjnim lokacijama za smještaj knjižnice, ulozi knjižničara te s obzirom da je bio svjestan teškoća financiranja takve knjižnice, daje prijedlog da se u svakom kotaru osnuje po jedna pokretna pučka knjižnica koja bi se mogla svake godine smjestiti u drugom mjestu pa bi trošak bio manji i tako sve dok svako mjesto ne bi imalo svoju pučku knjižnicu. Predlagao je i način skladištenja knjiga, popise po kojima će knjižnica djelovati, a donio je i Osnovu pravila društva za osnivanje pučkih knjižnica. Godina 1902. je bila 30. obljetnica od smrti Ljudevita Gaja od kada počinje novi val zanosa pri čemu se osnivaju pučke knjižnice. Pokretači su bili studenti prava, odnosno filozofije Slavko Jutriša i Stjepan Novosel. Na početku je bilo osnovano 14 pučkih knjižnica, a već 1902. godine radilo je njih 10 dok je tijekom 1904. godine osnovano oko 150 knjižnica. (Stipanov, 2015).

Početkom 20. stoljeća nastaju narodne knjižnice koje financira lokalna vlast, a pokret kojim se započelo osnivanje narodnih (pučkih) knjižnica pokrenulo je Društvo hrvatskih književnika. Među prvima, koja je redovito financirana iz gradskog proračuna, bila je Splitska gradska knjižnica osnovana 1903. godine otvorena za sve građane. Ona je kao takva jedna od prvih narodnih knjižnica u današnjem smislu. (Hebrang Grgić, 2018).

Svijest o značenju narodnih knjižnica i njihovoj nezamjenjivosti i važnosti, ali i sve veća pismenost svakako je u narodu potaknuto osnivanjem javnih pučkih knjižnica te je to bio veliki korak naprijed. Budući da je financiranje javnih knjižnica nailazilo na konstantan otpor, a sredstva koja su knjižnice dobivale bila su minimalna, spremnost mnogobrojnih pojedinaca da daruju knjige iz svojih privatnih knjižnica dokaz je probuđene svijesti o važnosti javnih narodnih knjižnica. Proces osnivanja knjižnica je zaustavio Prvi svjetski rat. U razdoblju između dva svjetska rata, prema Stipanovu (2015), može se uočiti zaostajanje hrvatskih knjižnica u usporedbi s onima u razvijenim europskim zemljama. Ministarstvo prosvjete Kraljevine SHS 1920. godine za uređenje rada narodnih knjižnica i čitaonica primjenjivalo je propise Ministarstva prosvjete Kraljevine Srbije još iz 1904. godine. Iako su odredbe novelirane 1924. i 1931. godine najveći problem je bio što nije bilo osigurano sigurno i redovito financiranje. Iako su nakon prvog svjetskog rata, mnoge knjižnice/čitaonice nastavile s radom, bile su dužne, prema novom *Zakonu o udruženjima, zborovima i dogovorima* iz 1931. godine, tražiti odobrenje pravila te su morali redovito dostavljati godišnji izvještaj o radu. Na taj način rad narodnih knjižnica i čitaonica bio je pod strogim nadzorom vlasti, odnosno države što je očito i bio cilj. Unatoč svim poteškoćama, društva, odnosno njihove knjižnice/čitaonice bile su mjesta živahnog političkog djelovanja i rada. Za vrijeme drugog svjetskog rata većina knjižnica ne radi ili radi skraćeno. Za vrijeme rata pri bombardiranju ili u požarima mnoge knjižnice su stradale. Korjenite promjene koje su došle završetkom Drugog svjetskog rata odrazile su se i na rad knjižnica.

Promjene u radu knjižnica te njihov položaj u društvu izazvao je enorman rast proizvodnje knjiga. U 20. stoljeću, posebno od pedesetih godina prema danas, knjižnicama su se postavljali zahtjevi kako ne bi bili samo čuvari knjižnog blaga nego pravi centri potpunog informacijsko-dokumentacijskog sustava u jednoj zemlji. (Stipčević, 2006).

Kraj osamdesetih odnosno početak devedesetih godina u novijoj europskoj povijesti jedno je od važnijih razdoblja. Pad Berlinskog zida označio je novi početak kako europske tako i svjetske povijesti. Za važnost knjižnica i općenito knjižničarstva kraj osamdesetih odnosno početak devedesetih godina 20. stoljeća označavamo kao prijelomni događaj. Naime, tada informatizacija zahvaća ne samo NSK, nego i ostale hrvatske knjižnice (Stipanov, 2015).

U ratnom vihoru devedesetih godina ponovo stradavaju knjižnice, a najgore je stradala vinkovačka knjižnica koja je uslijed bombardiranja izgorjela do temelja. Unatoč teškim uvjetima, ratu i ratnim razaranjima te prognanom stanovništvu, knjižničarstvo i knjižničari u Hrvatskoj nisu posustajali. Nova zgrada NSK čija je gradnja započela 1988. godine, otvorena je 28. svibnja 1995. godine. To je bila druga zgrada koja je u Hrvatskoj namjenski izgrađena

kao nacionalna knjižnica u istom stoljeću, a s obzirom da je Hrvatska u razdoblju nešto manjem od 80 godina promijenila 5 država i prošla 3 rata to je jedinstven primjer čak i u svjetskim razmjerima.

Novim Zakonom o knjižnicama 1997. godine je reguliran novi pravni i stručni okvir ne samo za NSK i druge sveučilišne knjižnice u Hrvatskoj. Po prvi put propisana je obveza svake općine i grada da ima svoju općinsku ili gradsku knjižnicu. Općinske knjižnice koje djeluju u sastavu ne knjižnične ustanove dužne su se osamostaliti ili ujediniti s nekom drugom općinskom, susjednom knjižnicom (Stipanov, 2015).

2.4. Narodna knjižnica danas

Prema Hrvatskoj enciklopediji knjižnica (biblioteka) je „uređena zbirka pisane, tiskane ili druge grafičke, zvučne, vizualne i elektroničke građe (uključujući filmove, fotografije, vrpce, mikrooblike, diskove i računalne datoteke te programe); naziv i za zgradu ili prostor u kojem je zbirka smještena, obično posebno projektiran, izgrađen i opremljen za tu namjenu. Prema sadržaju svojih zbirki knjižnice se dijele na *opće* (nacionalne, sveučilišne, gradske) i *specijalne* (medicinske, tehničke, znanstvene, glazbene i sl.), a prema namjeni i korištenju na *privatne* i *javne knjižnice* (nacionalne, narodne, sveučilišne, školske, znanstvene i sl.)“ (Knjižnica, 2024).

Narodne knjižnice su javne ustanove čije su zbirke i usluge namijenjene svim kategorijama stanovništva, one promiču pismenost i čitanje kod djece i mladih. Njihovim korištenjem se podupire formalno školovanje, omogućuje cjeloživotno učenje i usavršavanje. One mogu djelovati i kao kulturna i informacijska središta regionalnih, gradskih i općinskih razina te pomoću pokretnih knjižnica (bibliobusa, bibliobrodova i sl.) (Bibliobus, 2024).

Stipanov (2015) u svom zaključku povijesnog pregleda nastanka i razvoja hrvatskih knjižnica i hrvatskoga knjižničarstva navodi da su hrvatske knjižnice dostigle stupanj razvoja i rada suvremenih knjižnica te da njihovo djelovanje određuje suvremena informacijska i komunikacijska tehnologija kako u izradi kataloga tako i ostalih korisničkih pomagala, ali i ispunjavanje specifičnih potreba korisnika i u knjižnici, ali i na daljinu. Gotovo sve hrvatske knjižnice imaju svoje mrežne stranice, u svom radu služe se internetom, a neke su i članice društvenih mreža. Dobar dio knjižnica sustavno digitaliziraju svoje fondove te se stariji fond na taj način neizravno i zaštićuje. Projekt digitalizacije koju je započela NSK, a prihvatilo Ministarstvo kulture, postalo je sastavni dio strateškog plana i rada Ministarstva. Hrvatske

knjižnice odnosno hrvatsko knjižničarstvo u cijelosti, uvelike su standardizirali svoj rad, a svoje djelovanje učinili važnim i prepoznatljivim u ostvarivanju svoje uloge, svojih zadaća.

IFLA-in i UNESCO-v manifest za narodne knjižnice objavljen je 1994. godine i preveden je na više od 20 jezika. Tijekom vremena su se IFLA-ine smjernice mijenjale i nadopunjavale. Godine 1973. IFLA je objavila *Standarde za narodne knjižnice* koji su revidirani 1977. godine. Godine 1986. *Standardi* su zamijenjeni *Smjernicama za narodne knjižnice* koji su opet revidirani 1998. godine. Godine 2001. objavljena je nova publikacija pod nazivom *Služba narodne knjižnice: IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj*, a te smjernice su polazište za razvijanje nacionalnih standarda i u hrvatskim knjižnicama. Jedan od osnovnih ciljeva, kao i osnova za osnivanje i održavanje narodnih knjižnica jeste osigurati pristup znanju kako bi služio i formalnom i neformalnom znanju. Smjernice navode kako bi narodne knjižnice trebale potpomagati obrazovanje te podupirati opismenjavanje jer je pismenost uvjet kako svakog obrazovanja i znanja tako i napretka čovjeka općenito. Jedno od osnovnih ljudskih prava jeste pravo na informacije stoga narodna knjižnica ima odlučujuću ulogu u sakupljanju, pribavljanju, organiziranju te procjeni i korištenju informacija. Jedna od odgovornosti je i sakupljati lokalne informacije te ih učiniti lako dostupnima. Jedna od ključnih uloga narodne knjižnice je prevladavati jaz između informacijski siromašnih i informacijski bogatih. Posebnu odgovornost narodne knjižnice imaju spram djece i mladih. Djeca koja su poticana od najranije dobi imaju korist od toga za cijeli život.

2.5. Kraći prikaz prostora Vukovarsko-srijemske županije

„Vukovarsko-srijemska županija spominje se prvi puta 1220. godine, no tek se 1745. godina uzima kao stvarna godina kada je Marija Terezija obnovila rad triju slavonskih županija. Iste godine je organizirana i Vojna krajina kao obrana od turske opasnosti. Srijemska županija je nakon 1848. godine postala u punom smislu upravna jedinica. Nakon ukidanja Vojne krajine istočni dio bivše 7. brodske pukovnije uključuje se u Srijemsku županiju 1881. godine i od tada oni čine cjelinu do 1918 godine. U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca županije se pretvaraju u oblasti koje 1927. godine dobivaju oblasne skupštine.

Uvođenjem Aleksandrove diktature 1929. godine osnivaju se banovine. Kotarevi Vinkovci, Vukovar i Županja pripajaju se Drinskoj banovini dok je istočni Srijem izgubljen za Hrvatsku. Nepravda je ispravljena 1931. godine kada su ovi kotarevi ušli u Savsku banovinu, a 1939. godine u Banovinu Hrvatsku. Godine 1941. obnavlja se Velika župa Vuka koja opet seže do Zemuna. U razdoblju od 1945. do 1992. godine ovo područje nalazi se u tri spomenuta

kotara, koje se od 1992. godine obnavlja kao Vukovarsko-srijemska županija“ (Županija vukovarsko-srijemska, 1995: 133). „Ona se nalazi između dviju rijeka, Dunava i Save te zauzima dijelove povijesnih pokrajina zapadnoga Srijema i istočne Slavonije i danas površinom iznosi 2.448 km². Kod Iloka se nalazi najviša točka Čukala 294 m nadmorske visine, dok je najniža točka u Posavini kod Spačve i iznosi 78 m nadmorske visine. Vinkovačko-đakovački ravnjak pruža se sa zapada, s planine Dilj, a južnije od Vinkovaca teče rijeka Bosut, a sjeverno od Vinkovaca rijeka Vuka koja se ulijeva u Dunav“ (Županija vukovarsko-srijemska, 1995: 8).

Ova županija obuhvaća 84 naseljena mjesta. Gledano organizacijski ona ima 5 grada i to Vinkovci, Vukovar, Županja, Ilok i Otok te 26 općina: Andrijaševci, Babina Greda, Bogdanovci, Borovo, Bošnjaci, Cerna, Drenovci, Gradište, Gunja, Ivankovo, Jarmina, Lovas, Markušica, Negoslavci, Nijemci, Nuštar, Privlaka, Stari Jankovci, Stari Mikanovci, Štitar, Tompojevci, Tordinci, Tovarnik, Trpinja, Vođinci i Vrbanja. Posebnost ovoga kraja čine velika sela koja imaju po više tisuća stanovnika. Kopnena granica sa Srbijom na kopnu iznosi 179 km te rijekom Dunav u dužini od 60 km, dok s državom Bosnom i Hercegovinom dužina granice iznosi 89 km. U Republici Hrvatskoj 2001. godine proveden je popis stanovništva i na području ove županije je tada živjelo 204.768 stanovnika. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine na području Vukovarsko-srijemske županije živi 143 113 stanovnika (Državni zavod za statistiku, 2022).

Pavičić (1994) navodi kako je naselje Ilok smješteno na desnoj obali Dunava i na zapadnim obroncima Fruške gore u najistočnijem dijelu Republike Hrvatske. Demografski procesi mogu se pratiti od 1857. godine od kad se redovito provode popisi stanovništva. Najveći populacijski porast u sklopu cjelokupnog praćenog razdoblja (1857.-1991.) je bio od 1857. do 1910. godine, a iznosio je 56,1 %“ (Pavičić, 1994: 7).

Danas Ilok broji oko 5045 stanovnika, a osim samog gradića Iloka obuhvaća i naselja Bapsku, Šarengrad, Radoš i Mohovo. Najveća zajednica slovačke nacionalne manjine živi upravo u Iloku, a kao i svaka nacionalna manjina bogato pridonosi Iločkoj kulturi i povijesti. U 17. stoljeću iločke posjede dobila je kneževska obitelj Odescalchi koja je obnovila stari Nikolin dvorac iz srednjeg vijeka, a u kojem je danas smješten Muzej grada Iloka s bogatom arheološkom, povijesnom i etnografskom građom te zbirkom umjetnina (O Iloku, 2024).

Otok je najmlađi grad u Hrvatskoj okružen plodnom slavonskom ravnicom i hrastovom šumom. Otok ima 3571 stanovnika prema popisu stanovnika iz 2021. godine.

Područje današnjih Vinkovaca i njegove bliže okolice ljudi nastanjuju već od 7000 godina. Arheološka istraživanja dokazala su postojanje starije faze starčevačke kulture neolitika. Mlađa sopotska kultura (oko 4.250. do 3.350.g. pr. Kr) autohtona je kultura nazvana

po lokalitetu Sopot nadomak grada. Rano razdoblje brončanog doba zastupljeno je specifičnom vinkovačkom kulturom (2.300. - 1.800. g. pr. Kr.). U mlađem željeznom dobu dominirala je keltsko-latenska kultura“ (Vinkovci, 2024). Kad su Rimljani došli na ovo područje kako bi osigurali granicu na Dunavu radi obrane od barbarskih plemena osnovali su novo naselje Cibalae. Nakon propasti rimske civilizacije grad su razrušili Zapadni Goti i grad se poslije toga nikada nije oporavio. Nakon toga su u grad provaljivali Huni, Istočni Goti, Gepidi, a nakon njih su pripali Bizantskom carstvu. Tragovi antičke civilizacije nestaju nakon što se na tom području naseljavaju Avari i Slaveni, a kasnije i Turci. Nakon Turaka su uz tursku granicu i austrijsku vlast naselili to područje između ostalih i Hrvati katolici iz Bosne i Like. Nakon Habsburške vladavine su Vinkovci u sastavu Države Srba, Hrvata i Slovenaca, a nakon Drugog svjetskog rata u novo nastaloj državi Jugoslaviji. Od 1992. godine, u neovisnoj Hrvatskoj grad Vinkovci se našao u sastavu Vukovarsko-srijemske županije (Vinkovci, 2024).

Grad i njegovo šire područje nalazi se na 78 – 125 metara nadmorske visine s površinom od 102 805 ha od čega 60 623 čine oranice, a 29 149 ha prekriveno je šumama i to pretežito hrastovim i jasenovim s blagom kontinentalnom klimom te dovoljnim i povoljnim rasporedom padalina (Vinkovci, 2024).

Godina 2023. bila je posvećena kulturi te će biti zapamćena po otvorenju nove zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, te obnovljenoj zgradi Gradskog kazališta Jozе Ivakića (Vinkovci, 2024).

Najpoznatija kulturna manifestacija Vinkovačke jeseni održava se od 1966. godine, a posvećena je narodnim plesovima, običajima i nošnjama kako bi se očuvala kulturna baština.

Vukovar se smjestio u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske i sjedište je Vukovarsko-srijemske županije. Nalazi se na razmeđu povijesnih pokrajina istočne Slavonije i zapadnog Srijema. U rimskom razdoblju desnom obalom Dunava vodila je granična, tzv. limeska cesta, na kojoj je važna postaja bio Cornacum, današnji Sotin. Muzej Vučedolske kulture, koja potječe od prije 3 000 godine prije Krista, vjerni je pokazatelj života na tom području nekad. Jedan od prepoznatljivijih motiva grada Vukovara je dvorac grofa Eltz koji predstavlja barokno-klasicističku arhitekturu u kontinentalnoj Hrvatskoj i u kojem se nalazi Muzej grada Vukovara od 1968. godine (Dvorac Eltz u Vukovaru, 2023).

Županja se nalazi na istoku Hrvatske u zapadnom Srijemu. Prostire se na 88,94 kvadratna kilometra pored rijeke Save i čvorište je glavnih cestovnih prometnih pravaca (Županja, 2024). Prema popisu stanovništva iz 2021. godine Županja broji 9246 stanovnika. U gradu djeluju brojni sportski klubovi te mnoga kulturno-umjetnička društva.

NARODNE KNJIŽNICE VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

Cilj istraživanja u ovom radu je istražiti i analizirati povijesni kontinuitet u nastanku čitaonica i gradskih knjižnica na području Vukovarsko-srijemske županije od njihovog utemeljenja do danas.

Metodom analize sadržaja je pristupano tekstualnim i vizualnim materijalima koji su zatečeni u knjižnicama ili arhivima navedenih gradova. Analiza sadržaja je istraživačka tehnika kojom se želi napraviti sustavna iskustvena evidencija o simboličkom komuniciranju, kao jednom od najvažnijih aspekata društvenog života (Halmi, 1996: 275).

Primjena analize sadržaja koristi se između kvantitativne semantike na jednoj i predmetnog registra na drugoj strani, pri čemu se pod predmetnim registrom podrazumijeva otkrivanje samo osnovnih sadržaja nekog simboličkog komuniciranja. Prema Barelsonovu klasičnom određenju, analiza sadržaja je "istraživačka tehnika za objektivni, sustavni i kvantitativni opis manifestnog sadržaja komunikacije" (Mišetić, 2001: 125). Ovom se metodom dokazuje i afirmira kao "znanstvena/pozitivna/čvrsta" spoznaja dokazana iz dokumenata, ali u tom slučaju u drugom planu ostaju kvalitativni elementi istraživanja "tekstualnih i/ili vizualnih sadržaja". Tri su pristupa, koja je naznačio Barelson, analizi simboličkog (kvalitativnog) materijala: a) s gledišta sadržaja – istraživač je u prvom redu zainteresiran za karakteristike sadržaja poruke; b) s gledišta tvorca materijala – istraživača zanima sadržaj poruke samo ako tim putem može više doznati o osobinama onoga tko je poruku stvorio; c) s gledišta publike – preko sadržaja poruke istraživač nastoji doznati o obilježjima publike kojoj je poruka upućena (Halmi, 1996: 283).

U ovom se radu primjenjuju slijedeći koraci analize sadržaja dokumentacije i literature. U praktičnom smislu se obilaze prostori svih analiziranih i u radu navedenih narodnih knjižnica. Za vrijeme posjeta knjižnicama se odvija razgovor i intervju sa zaposlenicima knjižnica. Sa zaposlenicima koji imaju dugogodišnji radni staž u knjižnici se proveo intervju u svrhu dobivanja spoznaja o komparativnom pristupu u radu djelatnika knjižnice nekada i danas, te oblika korištenja knjižnične građe korisnika nekada i danas kao i njihova razloga posjeta knjižnicama.

U svrhu dopune povijesnih činjenica i dokumentiranja nastanka i djelovanja pojedinih knjižnica na ovom prostoru odlazi se u posjetu državnim arhivima u Vukovaru, Vinkovcima i Zagrebu. Tijekom ovoga posjeta analizira se dokumentacija i materijali koji omogućuju povijesne uvide u utemeljenja i razloge nastanka i otvaranja pojedinih narodnih knjižnica. U

arhivima se pronađene spoznaje dopunjuju i čitanjem povijesne literature o kulturi i ličnostima koje su djelovale u vrijeme nastanka i otvaranja pojedinih narodnih knjižnica.

Istraživačka pitanja

Rad pod nazivom „Povijesni pregled narodnih knjižnica Vukovarsko-srijemske županije“ obuhvaća slijedeća istraživačka pitanja na koja se ovim radom nastoje dati odgovori:

1. U kojim povijesnim razdobljima se najviše otvaraju hrvatske čitaonice na prostoru Vukovarsko-srijemske županije?
2. Koji oblici i kulturno povijesni događaji obilježavaju povijesni razvitak narodnih knjižnica na prostoru Vukovarsko-srijemske županije?
3. Koja je uloga i doprinos čitaonica i narodnih knjižnica na prosvjećenost naroda na promatranom istraživačkom prostoru?
4. Koje su funkcije narodnih knjižnica na području širenja kulturne djelatnosti na promatranom prostoru?

REZULTATI ISTRAŽIVANJA NARODNIH KNJIŽNICA VUKOVARSKO – SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

4.1. Povijesni prikaz otvaranja hrvatskih čitaonica

Postojanje Čitaonice u **Soljanima** pokazuje dokument koji navodi Pravila čitaoničkog društva u Soljanima iz studenog 1904. godine. Bilo ih je 16, a svrha društva je bila širenje obrazovanosti među članovima, podupiranje narodne književnosti i njegovanje druževnosti. Pravila su odobrena 9. ožujka 1905. godine od strane Kraljev. hrvat. slavons. dalmat. zemaljske vlade. Društvu je ime bilo Hrvatska narodna čitaonica sa sjedištem u Soljanima.¹ Hrvatska čitaonica u Soljanima je bila prva Hrvatska čitaonica u Cvelferiji koja je imala Društvo Pučka knjižnica i Glazbeni tamburaški zbor, a njezino se sjedište nalazilo u gostionici Eve i Antuna Merle, a zatim u kući Antuna Šercera (Lunka, 2011). Krajem 1910. g. broj članova je bio 50, a imovno stanje Čitaonice bilo je 332 krune i 97 filira.² Hrvatska čitaonica u Soljanima spominje se i 1936. godine kada je upisano da ima potvrđena pravila iz 1920. i 1933. godine.³ To potvrđuje spisak iz Državnog arhiva u Zagrebu u kojem je navedeno da je Hrvatska čitaonica imala odobrena pravila po Ministarstvu prosvete 6. lipanj 1933. godine, a ranija pravila da su bila odobrena 14. 8. 1920. godine. Iz dokumenta Slika 3. A na kojem se nalazi Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. godine je vidljivo da postoji još jedno društvo u Soljanima pod nazivom Slovačka čitaonica kojoj su prva pravila bila odobrena 10. ožujka 1933. godine.⁴ Prateći djelovanje ovog kulturnog društva utvrđuje se da je Hrvatska čitaonica u Soljanima djelovala do potkraj tridesetih godina 20. stoljeća, a od tada svoje djelovanje nastavlja u Seljačkoj slozi.

Dokaz o postojanju Hrvatske čitaonice u **Slavonskom Šamcu** postoji u spisku društava Sreskog načelstva u Županji iz Državnog arhiva u Zagrebu u kojem se navodi da je čitaonica imala odobrena pravila Slika 3. A na kojem se nalazi Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. godine po Ministarstvu prosvete od 20. studenog 1932. godine. Ranija pravila bila su odobrena 26. listopada 1905. od Kr. zem. Vlade u Zagrebu.⁵

¹ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1347/1905

² Iskaz društava, nalazećih se u kotaru županjskom koncem godine 1910., Muzej u Županji inv. Broj 1176/p

³ Spisak društava koja nemaju potvrdu Pravila upravne vlasti iz 1936., Muzej u Županji

⁴ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

⁵ Isto

Kr. hrv. slav. dalm. zemaljskoj vladi poslan je spis sa 16 pravila čitaoničkog društva u **Svinjarevcima** 6. siječnja 1907. godine. Pravila su odobrena 28. travnja 1907. godine. Društvu je bilo dano ime Hrvatska čitaonica sa sjedištem u Svinjarevcima.⁶

Na Izvanrednoj glavnoj skupštini održanoj 31. svibnja 1908. godine u **Lipovcu** sastavljena su Pravila čitaoničkog društva u Lipovcu. Ime društva je bilo Hrvatska čitaonica sa sjedištem u Lipovcu, a pravila je Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove odobrilo 24. listopada 1908. godine.⁷

Postojanje Društva Hrvatske čitaonice sa sjedištem u **Štitaru** vidljivo je iz dokumenta Slika 14. Pravila čitaoničkog društva u Štitaru iz 1911. godine u kojemu oni traže odobrenje pravila 31. prosinca 1910. godine, a 2. veljače 1911. godine Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada u Zagrebu ih i odobrava.⁸ U Pravilima čitaoničkog društva u Štitaru navode se: Ime i sjedište društva, Svrha društva, Dohodci, Članovi društva, Prava članova, Dužnosti članova Slika 11. Pravila čitaoničkog društva u Štitaru iz 1911. godine, Prestanak članstva, Upravni odbor, Djelokrug upravnog odbora, Predsjednik i Tajnik Slika 12. Pravila čitaoničkog društva u Štitaru iz 1911. godine, Blagajnik, Glavne skupštine, Djelokrug glavne skupštine, Obranički sud te Prestanak društva Slika 13. Pravila čitaoničkog društva u Štitaru iz 1911. godine.

Pravila čitaoničkog društva 3. srpnja 1911. godine u **Bapskoj Novaku** dokaz su kako je i tamo djelovala knjižnica. Na dokumentu su predstavljena Pravila kojih ima 16 te je navedeno ime društva „Hrvatska seljačka čitaonica“ sa sjedištem u Bapskoj. Pravila je odobrila Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, Odjel za unutarnje poslove.⁹

U dokumentu iskaza općine **Slakovci** iz 1924. godine vidljivo je da je Hrvatska čitaonica u Slakovcima utemeljena 1912. godine, a godine 1924. je imala 118 djela i 86 osoba je posudilo knjige iz knjižnice.¹⁰ Dokument Slika 9. Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama za 1924. godinu pokazuje da je u Slakovcima, osim Hrvatske čitaonice, postojala još i Školska knjižnica i Učiteljska knjižnica. Obje su utemeljene 1903. godine, zatim Općinska knjižnica utemeljena 1880. godine i Pučka prosvjeta utemeljena 1908. godine.

Tri godine poslije, 1927. godine postoje samo četiri knjižnice. U novom dokumentu Slici 10. na kojoj je Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama u 1927. godini se ne spominje Učiteljska knjižnica pa možemo pretpostaviti da je prestala postojati. Dokument daje uvid koliko su knjižnice bile posjećene i koliko je iz njih bilo posuđenih knjiga. Hrvatska

⁶ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1589/1907

⁷ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1759/1908

⁸ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1982/1911

⁹ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2022/1911

¹⁰ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1345/1925. kut. 367

čitaonica je tada imala 120 djela, a 2 djela više nego tri godine prije i posjetilo ju je 90 osoba, a 115 osoba je posudilo knjige iz knjižnice.¹¹

U Tablici 1. izrađenoj na temelju dokumenata vidljivih na Slici 9. na kojoj je Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama za 1924. godinu i Slici 10. na kojoj je Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama u 1927. godini mogu se usporediti podatci o broju djela, broju osoba koje su posjetile knjižnicu te broju osoba koje su posudile knjige u 1924. godini odnosno 1927. godini. Zanimljivost je da, iako je Općinska knjižnica imala 450 djela u svom prostoru, 1927. godine ju nitko nije posjetio.

Tablica 1. Prikaz podataka knjižnica u Slakovcima u 1924./1927. godini.

Naziv knjižnice	Godina utemeljenja	Broj djela 1924.	Posjet knjižnici (broj osoba) 1924.	Posudba knjiga 1924.	Broj djela 1927.	Posjet knjižnici (broj osoba) 1927.	Posudba knjiga 1927.
Školska knjižnica	1903.	528	123	134	560	110	110
Učiteljska knjižnica	1903.	121	44	25	/	/	/
Općinska knjižnica	1880.	410	22	8	450	/	/
Hrvatska čitaonica	1912.	118	88	86	120	90	115
Pučka prosvjeta	1908.	400	54	45	421	48	72

Dokaz o postojanju Čitaonice u **Ivankovu** pokazuje dokument općine Ivankovo od 11. rujna 1919. godine kada je Kr. hrv. slav. zemaljska vlada odobrila Pravila Čitaoničkog društva u Ivankovu¹² a već 1921. godine imala je 480 djela i 596 sveza, dok je 151 osoba posjetila knjižnicu i posudila knjigu iz knjižnice.¹³ Dokument Slika 4. na kojoj je Iskaz o knjižnicama iz 1922. godine u Ivankovu pokazuje da su osim Čitaoničke knjižnice postojale još i Učiteljska knjižnica, Učenička knjižnica i Općinska knjižnica. Čitaonica u Ivankovu egzistirala je i kasnije što pokazuje Zapisnik od 15. siječnja 1939. godine kada je na sastanku predloženo da se održi upravni odbor Hrvatske čitaonice u Ivankovu.¹⁴

Postojanje čitaonica u **Sikirevcima** pokazuje dokument Društva Hrvatske narodne čitaonice sa sjedištem u Sikirevcima koje je zatražilo odobrenje pravila 1. svibnja 1919. godine

¹¹ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 2548/1928. kut. 392

¹² HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 699/1920. kut. 328

¹³ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1968/1923. kut.351

¹⁴ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1278/1939. kut. 475

od Kr. hrv. slav. zem. Vlade, a povjereništvo za unutarnje poslove u Zagrebu 1. rujna 1919. godine odobrilo je pravila.¹⁵

Dokument Društva Hrvatske čitaonice sa sjedištem u **Šaregradu** tražilo je odobrenje pravila 29. prosinca 1919. godine. Dokaz o postojanju čitaonice i u tom mjestu Slavonije nalazi se u dokumentu Kr. hrv. slav. zemaljske vlade koja je odobrila Pravila 21. veljače 1922. godine.¹⁶

O postojanju Hrvatske čitaonice u **Vođincima** vidljivo je iz dokumenta Društva Hrvatske čitaonice u Vođincima gdje su na Glavnoj skupštini članova 1. veljače 1920. godine sva pravila ustanovljena i prihvaćena, a 16. travnja 1920. godine u Zagrebu ih je odobrila Kr. hrv. slav. zemaljska vlada.¹⁷ O kontinuitetu rada Hrvatske čitaonice u Vođincima dokaz je obavijest koja je upućena Kotarskoj oblasti u Vinkovcima 24. svibnja 1942. godine gdje se izvještava da će se skupština Hrvatske čitaonice u Vođincima održati dana 31. svibnja 1942. godine u 17 sati po podne s odabranim Dnevnim redom.¹⁸

Zapisnik od 4. ožujka 1920. godine sa Slike 5. Zapisnik iz 1920. godine u kojem je molba za dozvolu za ustroj čitaonice u Jarmini prikazuje molbu koja je upućena općinskom poglavarstvu u **Jarmini** za dozvolu za ustrojenje čitaonice u mjestu Jarmina. U zapisniku mole da se molba redovitim putem podnese Kr. hrv. slav. zemaljskoj vladi Odjelu za prosvjetu i vjeru u Zagrebu¹⁹ Iz Zapisnika od 22. svibnja 1920. godine vidimo da su pravila čitaoničkog društva Jarmina predložena na prihvata i jednoglasno odobrena.²⁰

Postojanje Čitaonice potkrepljuje dokument o 16 pravila Hrvatske čitaonice u **Novim Mikanovcima** od 15. ožujka 1920. godine koje je odobrila Kr. hrv. slav. zemaljska vlada, Povjereništvo za unutarnje poslove. Svrha društva je bila širenje obrazovanosti među svojim članovima, podupiranje narodne književnosti i njegovanje društvenosti. Društvu je ime bilo Hrvatska čitaonica sa sjedištem u Novim Mikanovcima.²¹

Učiteljska knjižnica državne osnovne škole u **Prkovicima** nastala je 1870. godine i Učenička knjižnica državne osnovne škole u Prkovicima nastala je 1880. godine, ali nije navedena Čitaonica u tom mjestu. Međutim, drugi dokument pokazuje da su Pravila Hrvatske čitaonice u **Prkovicima** odobrena 15. srpnja 1921. godine u Zagrebu od strane Kr. hrv. slav.

¹⁵ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2399/1919

¹⁶ HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2693/1922

¹⁷ HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4077

¹⁸ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 9180/1942. kut. 496

¹⁹ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 6187/1920. kut. 348

²⁰ Isto

²¹ HR-HDA-79 UOZV predmet VI-21 10363/1920

zemaljske vlade što dokazuje da je u tom selu istočne Slavonije također postojala knjižnica kojoj je bila svrha širenje prosvjete među njenim članovima.²²

Godine 1921. osnovana je Hrvatska čitaonica u **Retkovcu**. Iz dokumenta je vidljivo da je 1928. godine imala 60 djela i 9 svezaka i da je 21 osoba posjetila i posudila građu iz knjižnice. Ovaj dokument je zanimljiv jer daje usporedbu s ostalim knjižnicama koje su postojale u Retkovcu, a većina ih je bila osnovana puno godina prije pa su imali i puno više građe od Hrvatske čitaonice. To su bile Učiteljska knjižnica državne osnovne škole u Retkovcima, Učenička knjižnica državne škole u Retkovcima i Uredska knjižnica općine Retkovci. Jedino je Hrvatska seljačka čitaonica u Retkovcima bila osnovana 1922. godinu nakon Hrvatske čitaonice.²³

Isti dokument Slika 8. Iskaz Upravne općine Retkovci od 14. ožujka 1928. godine o knjižnicama koje se nalaze u toj općini pokazuje da su postojale knjižnice i u mjestu Prkovci. Zapisnik od 12. lipnja 1921. godine pisan u prostorijama opće pučke škole u **Tordincima** dokaz je o osnivanju Hrvatske pučke čitaonice i knjižnice u Tordincima. Visokoj kr. hrv. slav. zemaljskoj vladi poslana je obavijest da je dana 12. lipnja 1921. godine osnovana Hrvatska pučka čitaonica i knjižnica u Tordincima te su predočili pravila za koje su tražili potvrdu. Dana 10. siječnja 1922. godine Kr. hrv. slav. zemaljska vlada poslala je obavijest Kr. županijskoj oblasti u Vukovaru da su pravila prihvaćena.²⁴

Prema Zapisniku pisanom u **Rokovcima** 17. svibnja 1922. godine traži se osnivanje Hrvatske čitaonice u Rokovcima i odobrenje pravila čitaonice. Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, Odjeljenje za unutarnje poslove odobrila je pravila 7. svibnja 1923. godine.²⁵

Iskaz iz 1928. godine dokumenta upravne općine **Cerna** govori da je Čitaonička knjižnica kojoj je vlasnik Hrvatska čitaonica Cerna utvrđena 1881. godine. Imala je 302 djela i 24 svezaka. Ovu knjižnicu je posjetilo 50 osoba, a 205 osoba je posudilo knjigu.²⁶ Isti dokument otkriva da je u mjestu **Šiškovci** ustanovljena Čitaonička knjižnica 1919. godine Slika 1. Iskaz o stanju knjižnica u Cerni i Šiškovcima iz 1928. godine kojoj je vlasnik bila Hrvatska čitaonica Šiškovci koja je mala 302 djela i 24 svezaka. Posjetilo ju je 18 osoba, a 205 osoba je posudilo knjigu.

Iz iskaza općine Cerna dana 4. ožujka 1923. godine vidljivo je da u Cerni Hrvatska čitaonica nije bila jedina. Uz nju su postojale još i Učiteljska i Učenička knjižnica koje su

²² HR-HDA-1353 Slika 9: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 408

²³ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 2548/1928. kut. 392

²⁴ HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4089

²⁵ HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4078

²⁶ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 2548/1928. kut 392

ustanovljene još prije Hrvatske čitaonice 1865 godine. Hrvatska čitaonica je 1921. godine imala 296 djela i jednak broj svezaka te je navedeno kako je 20 osoba posudilo knjige iz knjižnice. Iz dokumenta na Slici 2. Iskaz o knjižnicama kotara Vinkovci, općine Cerna za godinu 1922. je vidljivo da je knjižnica ustrojena 1906. godine.²⁷

Pravila društva Hrvatske čitaonice u **Nijemcima** od 26. kolovoza 1923. godine pokazatelj su postojanja tamošnje knjižnice.²⁸ Iz dokumenta je vidljivo da je društvu ime „Hrvatska čitaonica“ sa sjedištem u Nijemcima. Svrha društva je širenje obrazovanosti čitanjem novina, beletrističkih i strukovnih časopisa i knjiga. Također je vidljivo da je u mjestu postojala „Pučka knjižnica“ koja je tada prešla u upravu i vlasništvo „Hrvatske čitaonice“, a članovi „Pučke knjižnice“ koristit će se „Hrvatskom čitaonicom“. U dokumentu Slika 7. Pravila čitalačkog društva u Nijemcima su navedeni dohodci i imena članova društva.

Iskaz o knjižnicama općine **Stari Mikanovci** iz 3. ožujka 1923. godine navodi da je u Hrvatskoj čitaonici (koja je tada imala naziv Pučka) za godinu 1921. broj djela bio 96, a broj svezaka 102. U toj godini 500 osoba je posjetilo knjižnicu, a 32 osobe su posudile knjige iz knjižnice. Iz tog dokumenta vidljivo je da je knjižnica ustrojena 1918. godine.²⁹ Na Slici 26. Iskaz o knjižnicama općine St. Mikanovci, kotar Vinkovci od 3. ožujka 1923. god. je dokument koji pokazuje da je uz Pučku knjižnicu postojala i Školska (naziv Škola) čiji je vlasnik bila pučka škola. Ona je imala 840 djela i 372 svezaka, a 20 osoba je posjetilo knjižnicu, dok je 90 (učenika) posudilo knjigu tijekom te 1921. godine. Uz Školsku i Pučku knjižnicu, tu je bila i Općinska knjižnica utemeljena 1876. godine, a vlasnik joj je bila Upravna općina. Imala je 603 djela i 617 svezaka. Međutim, ova knjižnica nije imala niti jednu zabilježenu posjetu niti posudbu jer je služila za uredske svrhe.

Dokaz o postojanju Hrvatske čitaonice u **Komletincima** vidljiv je u Spisu iz 1926. godine u kojem se navodi da će se dana 17. siječnja 1926. godine u 2 sata popodne održavati Glavna skupština Hrvatske Čitaonice u Komletincima u svojim društvenim prostorijama.³⁰ O opstojnosti Hrvatske čitaonice u Komletincima govori Zapisnik od 18. prosinca 1936. godine u kojem Hrvatska čitaonica u Komletincima moli da joj se ustupe prostorije učiteljskog stana koji pripada učitelju, a koji u njemu ne stanuje. U Zapisniku na Slici 6. Zapisnik sjednice mjesnog školskog odbora u Komletincima dana 18. 12. 1936. godine je vidljivo da je jednoglasno zaključeno kako se čitaonici ustupaju prostorije pošto je to jedina prosvjetna ustanova u selu

²⁷ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1968/1923. kut. 351

²⁸ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 4067/1926. kut. 378

²⁹ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1968/1923. kut.351

³⁰ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 411/1926. kut. 373

koja nema vlastitih, a niti drugih podesnih prostorija pa se čitaonica morala zadržavati u birtijama koje su prema zapisniku izvor svih zala.³¹

Hrvatska čitaonica je postojala u općini **Donje Novoselo** što pokazuje Izvještaj seoskog načelnika od 31. siječnja 1929. godine u kojem on izvještava da na području općine postoji samo društvo Hrvatske čitaonice kojem je svrha da se prema pravilima, pomoću raznih časopisa, izmjenom misli održavanjem predavanja proširi opća prosvjeta članova, naročito u pogledu ekonomije. Pravila društva Hrvatske čitaonice u Donjem Novomselu predložena su i potvrđena 4. veljače 1929. godine.³²

O želji hrvatskog naroda za obrazovanjem govori i dokument jednog sela u općini **Račinovci**. Naime, prema želji mnogih seljana sela **Đurići**, sakupila se Skupština od nekoliko seljana i donijela zaključak da se osnuje Hrvatska seljačka čitaonica u Đurićima, kao jedino prosvjetno društvo u tom selu. Temeljem toga su sačinili i svoja pravila. Obrazloženje je kako se prema zadnjem popisu pučanstva u selu nalazi 589 članova i oko 130 domaćinstava.

S obzirom da je selo od prosvjetnih društava imalo samo osnovnu školu željeli su osnovati predmetnu čitaonicu gdje bi mještani sela slobodno vrijeme mogli provoditi čitajući razne knjige i novine kako bi se uputili u razne smjerove života drugih krajeva. Prema naređenju bana odobrena su Pravila 22. listopada 1936. godine.³³

O postojanju Čitaonice u **Gundincima** potvrđuje Slika 3. A Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. godine iz Državnog arhiva u Zagrebu u kojem je navedeno da je Čitaonica „Seljačka sloga“ imala odobrena pravila po Ministarstvu prosvete od 8. svibnja 1936. godine. Ranija pravila nije imala odobrena.³⁴

Spisak društava Sreskog načelstva u Županji pokazuje da je Narodna čitaonica u **Vrbanji** imala odobrena pravila po Ministarstvu prosvete 25. siječnja 1933. godine,³⁵ kao i da je Kr. županijska oblast Vukovar odobrila pravila 25. kolovoza 1878. godine što je dokaz kako je u mjestu Vrbanji vrlo rano razvijena svijest o važnosti pisane riječi te prosvjećivanju naroda. Dokaz postojanja čitaonice u Vrbanji jesu i krasopisom ispisana Pravila na velikom zidnom formatu. (Zlatarić, 1999).

³¹ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 25833/1936.-1937. kut. 449

³² HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 3323/1929. kut. 409

³³ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 6820/1936

³⁴ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

³⁵ Isto

4.2. Povijesni prikaz narodnih knjižnica Vukovarsko-srijemske županije

4.2.1. Gradska knjižnica Vukovar

Krajem 17. i prve polovice 18. stoljeća te odlaskom Turaka iz okupiranog Srijema u oslobođenoj sredini naših starosjedilaca pojavljuju se prvi pokušaji prosvjetno kulturnog rada. Probuditi starosjedioce, kod kojih je bila prisutna duboka prosvjetno kulturna zaostalost, prvenstveno je bio zadatak članova vjerskih zajednica koji su se doselili na te prostore (Narodna biblioteka Vukovar, 1977). Tada su u te krajeve položeni temelji novom prosvjetno kulturnom životu i njihovim djelovanjem počinje sakupljanje rukopisa i tiskanih djela za njihove biblioteke. Usporedo s djelovanjem klera sakupljati knjige i rukopise započinju i feudanci pa tako grofovi Eltz kupuju knjige u inozemstvu za svoju knjižnicu koja krajem 18. stoljeća broji tisuću svezaka. „Začetak javnih knjižnica u Vukovaru vremenski je smješten na kraj šestog desetljeća 19. stoljeća. Skupina uglednih građana 1859. god. osniva Čitateljsko društvo. Novoosnovano društvo dobiva ime *Ressource* pa ubrzo bivaju usvojena i prva *Pravila* o radu Društva koja su potvrđena 19. svibnja 1860. godine i tiskana na njemačkom jeziku“ (Narodna biblioteka Vukovar, 1977).

Godine 1895. po prvi puta su tiskana pravila na hrvatskom jeziku u Vukovaru u tiskari Ernesta Jančika. Cilj Društva je bilo pretplatiti se na što veći broj časopisa i novina kako bi članovi, osim čitanja u društvenim prostorijama mogli i posuđivati građu. Uz navedene aktivnosti je Društvo u različitim prigodama održavalo predstave, zabave, izložbe, predavanja i sl. Od 29. siječnja 1922. godine Društvo je promijenilo ime u Hrvatska čitaonica pa su već sljedeće godine donijeta nova Pravila. Još novija Pravila bila su izrađena 1934. godine, a potvrđena 1935. godine.

Dana 11. prosinca 1947. godine otvorena je prva organizirana javna knjižnica u Vukovaru pod nazivom Gradska biblioteka. Otvorena je u vrlo skromnim uvjetima, bez reklame i svečanosti sa starim posuđenim namještajem i jednom zaposlenom osobom i 1 116 knjiga. Tada se u knjižnicu upisalo 13 članova, a posuđene su 24 knjige (Narodna biblioteka Vukovar, 1977). Godine 1948. knjižni fond se povećao na 2 050 knjiga, a 1949. godine dosegao je 2 962 knjige pa je prostor za smještaj tolikog broja knjiga postao veliki problem. Stoga se knjižnica 1950. godine preselila u novi prostor i to u zgradu Centralne ljekarne. Godine 1951. knjižnica se pripaja Gradskom muzeju, a samostalna ustanova postaje tek 1956. godine (1. Vukovarski zbornik, 2006: 104).

Na Narodnom odboru općine Savjeta za prosvjetu i kulturu Vukovar 19. veljače 1959. godine tadašnja upraviteljica Gradske biblioteke Vukovar podnijela je Izvještaj o radu knjižnice u 1958. godini. Prema tom izvještaju možemo vidjeti da je Gradskom bibliotekom Vukovar upravljao upravni odbor od 9 članova, a tijekom te godine zabilježeno je 16 105 posuđivača koji su pročitali 28 777 knjiga od kojih su 8 754 knjige koristila djeca za lektiru.³⁶ Taj izvještaj može dočarati slike i prilike tadašnjeg funkcioniranja kao i problema s kojima se susretalo vodstvo knjižnice.

„Problemi koji se ukazuju u radu biblioteke, mogu se osim nekih manjih, svesti na dva glavna i to: problem financija i problem prostora. Budući da je o onom prvom već govoreno, hoću još samo da se osvrnem na onaj drugi, koji isto nije ni manje lakši i akutniji od prvog. Knjižnica ima samo jednu prostoriju za rad. To je u isto vrijeme i skladište knjiga i prostorija gdje se odvija sav kancelarijski posao. Tu se izdaju knjige, a sama prostorija je tako mala, da nema više ni najmanjeg mjesta, koje nije iskorišteno. Knjige su zbijene po stelažama do maksimuma, čime se i oštećuju, a ostatak leži po podu, jer se nema gdje smjestiti. Osim što tim, biblioteka pruža prilično neestetsku sliku, vrlo je teško i raditi pod takovim uslovima. Čitaonica, koja se nalazi uz knjižnicu, isto je problem za sebe. Premala je, zbita i neprikladna i uopće ne odgovara svrsi, kojoj bi trebala da služi. Kroz nju dnevno prođe 40-50 čitalaca, a kako nema dovoljno sjedećih mjesta, ljudi po nekoliko puta moraju svraćati da pročitaju dnevnu štampu.“³⁷

Godine 1960. broj knjižnog fonda dosegao je 12 694 knjige pa se knjižnica preselila u novo opremljene prostorije lijevog krila Radničkog doma (1. Vukovarski zbornik, 2006: 104). Iz zapisnika XI. Sjednice Savjeta za kulturu Općinskog narodnog odbora Vukovar koja je održana 12. rujna 1960. godine prema Izvještaju tadašnje rukovoditeljice Gradske biblioteke Vukovar može se saznati da je veliki problem knjižni fond koji je vrlo malen u odnosu na obim rada biblioteke.³⁸ U daljnjem izlaganju navodi se da je posao i rad u ustanovi vrlo obiman i proširen učešćem učenika vukovarskih škola radi pomanjkanja i nedostatka knjiga u samim školama. Dugogodišnja želja za otvaranjem Dječjeg odjela knjižnice ostvaruje se 1960. godine kada se užurbano radi na osnivanju dječjeg fonda.

Zakon o bibliotekama iz 1961. godine Upravni odbor je podnio prijavu za registraciju biblioteke u Registar samostalnih biblioteka NRH (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 10-11) i u njemu mijenja ime knjižnice u Narodna biblioteka Vukovar.

³⁶ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1959. kut. 6

³⁷ Odlomak preuzet iz: HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1959. kut. 6

³⁸ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1960. kut. 6

Iz Zapisnika XXI. Sjednice Savjeta za kulturu Narodnog odbora općine Vukovar koja je održana 26. prosinca 1962. godine vidljivi su problemi u radu knjižnica i čitaonica na selu, odnosno ne postojanje organiziranog rada knjižnica i čitaonica osim u selu Čakovci.³⁹ Zapisnik ukazuje da je knjižni fond vrlo malen i da nema knjižničara koji su osposobljeni da vode posao oko izdavanja knjiga kao i to da u većini sela nema prikladnih prostoriya u kojima bi se rad mogao obavljati. Predlaže se da se organizira mreža čitaonica i knjižnica na selu i da se građa snabdijeva iz jednog fonda, odnosno pozajmljivanjem knjiga putem pokretne knjižnice koju bi organizirala gradska knjižnica Vukovar. U Zapisniku se navodi kako bi industrijska poduzeća, naročito tvornica industrije gume i obuće Borovo u Borovu trebala sudjelovati u ovom poslu s obzirom da njihovi radnici dobrim dijelom stanuju na području sela i u većini slučajeva bi nove knjižnice i čitaonice služile upravo njima.⁴⁰

Zapisnik sa sjednice za kulturu Skupštine općine Vukovar, održane 4. prosinca 1964. godine u prostorijama Gradske biblioteke pokazuje s kakvim problemima su se susretali zaposlenici knjižnice u radu na selima. Većina pokretnih knjižnica u selima za koje je bila zadužena Vukovarska knjižnica osnovane su početkom 1964. godine. To su bile knjižnice u mjestima: Bobota, Bogdanovci, Borovo selo, Lovas i Petrovci, a nešto malo ranije i u selima: Bapska, Čakovci, Opatovac, Pačetin, Svinjarevci i Tovarnik.⁴¹ Selo Vera u tom vremenu još nije imalo pokretnu knjižnicu, ali je ona bila u postupku osnivanja.

VI. sjednica Savjeta za kulturu Skupštine općine Vukovar održana je 19. veljače 1965. godine u zgradi Gimnazije Vukovar, a u zapisniku je prikazano tadašnje stanje Narodne biblioteke.⁴² Iz toga dokumenta vidljivo je da se rad u Biblioteci odvija u tri prostorije, od kojih je jedna kancelarija, jedna studijska soba i jedna prostorija koja ima i galeriju, a služi za cirkulaciju knjiga. Iz istoga je vidljivo da su prostorije vrlo lijepo uređene te imaju moderan namještaj, police i drugu opremu, dok je rad sa strankama vrlo skučen jer se sav odvija u jednoj prostoriji, a frekvencija članova je prosječno preko 200 članova dnevno. Dalje se u zapisniku navodi kako je sav mogući prostor za smještaj knjiga maksimalno iskorišten i nema više mogućnosti za smještaj novih polica. Stare su police maksimalno iskorištene pa uopće nema mjesta za smještaj novih knjiga. U odjelu za odrasle su zaposlena 2 knjižničara od kojih je jedan i katalogizator dok u odjelu za djecu radi jedan knjižničar. Knjižnica za odrasle je otvorena za javnost 10 sati dnevno, a dječji odjel radi jednokratno zbog pomanjkanja službenika.⁴³

³⁹ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1962. kut. 6

⁴⁰ Isto

⁴¹ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1964. kut. 11

⁴² HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1965. kut. 11

⁴³ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1965. kut. 11

U zapisniku se dalje navodi:

„Biblioteka osim svoje službe obavlja i službu matične knjižnice za područje općine Vukovar tj. snabdijeva sela knjigama u vidu pokretnih knjižnica. Osim toga poklanja im i sav materijal za njihovo vođenje (kartice, iskaznice i dr.). Službenici Biblioteke obilaze redovno teren, nadgledaju rad pokretnih knjižnica i skupljaju podatke, tako da skoro svako selo ima svoj dosije sa svojim podacima o stanovništvu, njihovim potrebama i mogućnostima za primanje pokretnih knjižnica.“⁴⁴

Iz istog Zapisnika dobivamo usporedbu samog knjižnog fonda od osnutka, koji je tada iznosio 1116 knjiga do kraja 1963. godine kada se povećao na 17 583 knjige, a u tom istom razdoblju je u Biblioteci posuđeno 407 864 knjige.⁴⁵

Posebno teške godine za Narodnu biblioteku Vukovar bile su 1965., kada je grad Vukovar zadesila poplava i 1966. godina preseljenja (1. Vukovarski zbornik, 2006: 104). Tada je Narodna biblioteka Vukovar preseljena u prostorije Radničkog doma. Prostor je bio adaptiran, opremljen novim namještajem i uređen po principima suvremenog knjižničarstva tzv. slobodni pristup knjigama.

Godine 1967. knjižni fond Narodne biblioteke je iznosio oko 30 000 knjiga, a te godine otvara se i ogranak u Borovu Naselju (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 12). Sljedeće 1968. godine Biblioteka za svoj rad dobiva prvo veće priznanje. Bila je to diploma *Pavao Markovac* koju joj je dodijelilo Republičko vijeće saveza sindikata, a u svrhu uspješnog rada u širenju knjige među radnicima (1. Vukovarski zbornik, 2006: 104). Tu istu nagradu knjižnica je dobila još jednom 1971. godine (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 12).

Godine 1977. se Knjižnica preselila u Centar za kulturu iz razloga što je prostor Radničkog doma počeo biti vlažan. Ovo je bilo privremeno rješenje koje je potrajalo pet godina jer je ovaj prostor bio skučen, a uvjeti za rad uvelike pogoršani (1. Vukovarski zbornik, 2006: 104).

Dana 12. travnja 1982. godine Skupština općina Vukovar je kupila prostor za 15 milijuna tadašnjih dinara i uložila više od milijun dinara za uređenje i za opremanje još 2 milijuna dinara. Krajem te godine Knjižnica je počela s radom na novoj lokaciji i to Trgu republike, na kojoj se i danas nalazi (1. Vukovarski zbornik, 2006: 105). Tada je otvorena i Studijska čitaonica i čitaonica dnevnog tiska za odrasle korisnike. Knjižnica je normalno funkcionirala sve do 1990. godine u kojoj je knjižni fond iznosio 75 448 jedinica knjižne građe krajem godine.⁴⁶

⁴⁴ Isto

⁴⁵ Isto

⁴⁶ Isto

U okviru Mjeseca hrvatske knjige održanom u Vinkovcima 30. listopada 1992. godine na Okruglom stolu bilo je izlaganje i o Narodnim knjižnicama u ratu i njihovoj obnovi.

„Narodna biblioteka Vukovar bila je smještena u središtu grada u vlastitom prostoru od 927 m². U sustavu matične ustanove bio je i područni odjel u Borovu Naselju s knjižničnim fondom od oko 17 000 knjiga. Mrežu od 14 knjižnih stanica činile su knjižnice i čitaonice pri mjesnim zajednicama: Bapska, Opatovac, Šarengrad, Tovarnik, Sotin, Sremski Čakovci, Petrovci, Trpinja, Vera, Klisa, Lovas, Bršadin, Trpinjska cesta i Bobota. Knjižni fond ogranaka pri mjesnim zajednicama iznosio je oko 13 720 svezaka.“⁴⁷

„Matična knjižnica u središtu Vukovara posjedovala je svu konvencionalnu opremu: opremljenu igraonicu, TV prijemnik, video s manjim fondom kasete odgojno-obrazovnog i rekreativnog sadržaja i fotokopirni aparat. Ukupan knjižnični fond 1. siječnja 1991. godine iznosio je 75 488 svezaka. Knjižnica je bila pretplaćena na osam naslova časopisa i 13 naslova novina. Zavičajna zbirka je obuhvaćala 310 publikacija, 331 katalog izložbi i 200 periodičnih publikacija. U Matičnoj knjižnici bilo je zaposleno 10 stručnih radnika i 12 voditelja pri knjižnim stanicama.“⁴⁸

Prema svjedočanstvima 1992. godine, u vrijeme dok je grad Vukovar bio pod okupacijom, u Narodnoj biblioteci Vukovar kako se tada zvala, bilo je četvero zaposlenih i odmah su započeli s postupak spašavanja knjižnične građe. Prostor je bio otvoren, a zbog ratnog djelovanja i djelovanja atmosfere veliki dio knjižne građe je bio uništen. U to vrijeme na zgradi knjižnice nije bilo prozora tako da su prvo organizirali zaštitu najlonima, čistili su knjige, odvajali oštećene od neoštećenih i nakon toga su započeli postupak revizije kako bi ustanovili stanje fonda. U mreži Narodne biblioteke Vukovar je bilo 14 knjižnih stanica u selima vukovarske općine i u svakoj je bilo otprilike 500 do 1000 knjiga koje su se vodile u inventaru središnje ustanove. Najveći dio toga je propao, nešto je bilo oštećeno, a jedan manji dio bio je pokraden. To se uglavnom odnosilo na enciklopedijska izdanja i monografije povijesti i umjetnosti. Nakon revizije ustanovljeno je kako se knjižni fond smanjio za oko 40%. Sredinom 1993. godine, nakon što su zazidani srušeni zidovi i postavljeni prozori započelo se radom s korisnicima s obzirom da su škole počele raditi pa je za tim postojala potreba, iako je to i dalje bio visoki Rohbau.⁴⁹

⁴⁷ Isto

⁴⁸ Isto

⁴⁹ Prema svjedočanstvu knjižničara Borivoja Čalića koji je zaposlen u Narodnoj knjižnici Vukovar te radi na poslovima obrade knjižnične građe. Zaposlen od 1992. godine za vrijeme okupacije Vukovara.

Proces Mirne reintegracije Podunavlja započeo je 1997. godine pa je tada nadležnost nad Knjižnicom preuzeo Upravni odjel za društvene djelatnosti Poglavarstva grada Vukovara koji je iste godine u Vukovaru organizirao otvaranje *Mjeseca hrvatske knjige '97*. To je bio jedan od prvih masovnih posjeta na ovom području, a pristigli su knjižničari iz cijele Hrvatske (1. Vukovarski zbornik, 2006: 107). U godini povratka Knjižnice, u hrvatski knjižničarski sustav zabilježeno je 378 upisanih članova, podjednako djece i odraslih. S godinama se broj sustavno povećavao pa je krajem 1999. godine bilo zabilježeno 1 190 upisanih članova.

Danas je Gradska knjižnica Vukovar Slika 17. u potpunosti obnovljena i opremljena sredstvima Ministarstva kulture koje je u nju uložilo više od 3 milijuna kuna dok je talijanska pokrajina Toskana donirala dizalo za starije korisnike i invalide (1. Vukovarski zbornik, 2006: 108). Svečano otvorenje Knjižnice dogodilo se 8. svibnja 2001. godine, a važno je naglasiti kako su konceptu suvremene i funkcionalne knjižnice doprinijele mnoge kolege knjižničari svojom pomoći i savjetima. Isto tako je važno naglasiti kako je Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek punih šest godina nabavljala knjige za Gradsku knjižnicu Vukovar pa su knjige obradili i predali Knjižnici dok su brojne knjižnice iz cijele Hrvatske, kao i udruge i pojedinci darivali knjige (1. Vukovarski zbornik, 2006: 108).

Iz izvješća Gradske knjižnice Vukovar koje je podneseno za 2021. godinu vidljivo je kako ona ima 5737 aktivnih članova, od čega 3958 odraslih i 1179 djece koji koriste ukupan fond od 152.221 jedinicu knjižne građe (<https://gkvu.hr/izvjesce/izvjesce-o-radu-i-financijsko-izvjesce-gkvu-za-2021-godinu/>). Od tog ukupnog broja korisnika samoj knjižnici u Vukovaru pripada 4443 članova od čega 1325 djece. Ostali članovi pripadaju područnim knjižnicama Borovo Naselje, Lovas i Sotin.

a) Gradska knjižnica Vukovar – Ogranak Borovo Naselje

Knjižnica i čitaonica u Borovu Naselju kao ogranak Narodne biblioteke Vukovar otvorena je u svibnju 1967. godine (1. Vukovarski zbornik, 2006: 106). Početni knjižni fond ovog ogranka bio je 2 500 knjiga, a do kraja godine imala je 280 članova dok je čitaonicu posjetilo 17 708 čitalaca (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 12). U Borovu Naselju je obustavljen rad 4. lipnja 1970. godine zbog adaptacije prostora za knjižnicu i čitaonicu (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 12). Godine 1972. se obnovio rad Knjižnice i čitaonice u Borovu Naselju koja je tada uređena te opremljena po principima suvremenog bibliotekarstva (Narodna biblioteka Vukovar, 1977: 13) gdje je nastavila djelovati sve do devedesetih godina kada se trebala preseliti u novi prostor.

Početak devedesetih, osobito nakon masakra u mjestu Borovo Selo, informatori ovog ogranka bili su u vrlo teškom položaju. Zbog oružane pucnjave bilo je teško dolaziti na posao, a ako su i došli, bilo im je teško vratiti se kući (1. Vukovarski zbornik, 2006: 106). Usprkos tome intenzivno su radili kako bi se taj ogranak preselio u novi prostor za koji je dokumentacija već bila pripremljena, a ugovori o završavanju poslova već potpisani. Naravno da je ratni vjor Domovinskog rata sve zaustavio.

U nastavku teksta Slika 18. prikazuje prostor Radničkog doma u Borovu Naselju. U prizemlju ove zgrade je bila smještena knjižnica prije Domovinskog rata kao i prostor u kojem je ponovo započela s radom 2000-te godine s početnim fondom od 4 500 svezaka (1. Vukovarski zbornik, 2006: 108).

Od 21. siječnja 2008. godine Gradska knjižnica Vukovar-Ogranak Borovo Naselje djeluje u obnovljenom prostoru od 210 m² (Gradska knjižnica Vukovar, Ogranak Borovo Naselje, 2022). Ovaj se prostor nalazi u sklopu Tržnog centra na njegovom katu Slika 19. Do nje je lako doći stubama, ali i liftom pa je na taj način dolazak u knjižnicu omogućen starijima i nemoćnima, ali i osobama s invaliditetom koji su korisnici knjižnice. Prostor je cjelovit a pojedini odjeli nisu odijeljeni zidnim pregradama, ali su funkcionalno raspoređeni tako da svaki pojedini odjel ima dovoljno prostora za neometani multifunkcionalni rad. U knjižnici djeluje: posudbeni odjel za odrasle korisnike s čitaonicom, studijski odjel i dječji odjel.

Izvještaj Gradske knjižnice Vukovar za 2021. godinu pokazuje da je ogranak Borovo Naselje tada imao 1038 članova od čega 361 dijete, a fond posuđene knjižne građe tijekom 2021. godinu je bio 13.777 svezaka (Godišnja izvješća, 2021).

b) Gradska knjižnica Vukovar – Narodna knjižnica Lovas

Prema zapisu Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu doznaju se Pravila čitaoničkog društva u Lovasu, kojih je bilo 19, a objavljena su 18. svibnja 1913. godine dok su odobrena od Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlade u Zagrebu na dan 14. kolovoza 1913. godine.⁵⁰

Prema sljedećem zapisu Kraljevska banska uprava Savske banovine u Zagrebu odobrila je 14. svibnja 1932. godine Pravila Čitaoničkog društva u Lovasu.⁵¹ Društvu je dano ime Jugoslavenska čitaonica sa sjedištem u Lovasu, a svrha društva je širenje obrazovanosti među članovima i podupiranje narodne književnosti te njegove društvenosti. Može se zaključiti postojanost djelovanja knjižnice koja je mijenjala ime u skladu s društvenim promjenama.

⁵⁰ HR-HDA-79 predmet SP 2184/1913

⁵¹ HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4093

Prema navodima ova knjižnica kao i ona u Sotinu djelovale su kao pokretna knjižnica sve do Domovinskog rata.

Nakon Domovinskog rata ova knjižnica je započela s radom 26. rujna 2003. godine i smještena je u zgradi Dječjeg vrtića „Bajka“, a izgradnju je financirala američka organizacija USAID (Pezer, 2003: 79). Knjižnica se nalazi na katu objekta, a prostire se na 160 m². Ministarstvo kulture je financiralo uređenje knjižničkog prostora kao i opremu i nabavku početnog knjižničkog fonda. „Knjižnica je ustrojena kao ogranak Gradske knjižnice Vukovar, a odnosi između općine Lovas i Gradske knjižnice Vukovar uređeni su ugovorima (Pezer, 2003: 79).

c) Gradska knjižnica Vukovar – Ogranak Sotin

Prema zapisu Državnog arhiva u Zagrebu saznajemo da je Društvo Hrvatska čitaonica sa sjedištem u Sotinu tražilo odobrenje pravila 9. studenog 1919. godine, koje je Kr. hrv. slav. zemaljska vlada i odobrila 12. lipnja 1920. godine.⁵² Pomoću tih podataka pretpostavlja se da je već tada djelovala čitaonica u tom mjestu. Što se događalo s čitaonicom u narednim godinama nije poznato, ali može se zaključiti da čitaonica nije opstala s obzirom da je 1959. godine na inicijativu Narodne biblioteke Vukovar u Sotin bila poslana pokretna knjižnica od 80 knjiga. Na početku je ona i radila, ali kasnije je sve zamrlo.⁵³

Međutim, 1963. godine, opet na inicijativu iste knjižnice kao i 1959. godine otvorena je čitaonica. Iz istog Zapisnika sa 4. sjednice Savjeta za kulturu iz 1964. godine, saznaje se da je čitaonica dobila ormar od Narodnog odbora općine Vukovar, ali da uz sve napore nisu uspjeli tamo smjestiti pokretnu knjižnicu. Prema navodima zaposlenika vukovarske knjižnice saznaje se da je pokretna knjižnica ipak zaživjela i da je sve do Domovinskog rata funkcionirala na način da su redovito primali dnevne novine, imali su i nekoliko vlastitih knjiga kao stalni postav, a ostalu građu im je Gradska knjižnica Vukovar redovito dostavljala.

Današnja knjižnica Slika 20., kao Ogranak Gradske knjižnice Vukovar otvorena je 1999. godine s početnim fondom od 2 500 svezaka (1. Vukovarski zbornik, 2006: 108). Izvještaj Gradske knjižnice Vukovar za 2021. godinu pokazuje da je ogranak Sotin tada imao 128 članova od čega 44 djece, a fond posuđene knjižne građe tijekom 2021. godine je bio 2037 svezaka (Godišnja izvješća, 2021).

⁵² HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2449/1920

⁵³ HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1964. kut. 11

4.2.2. Gradska knjižnica Županja

Prema Zlatarić (1999) Narodna knjižnica u Županji je osnovana 1861. godine i u cijeloj slavonskoj Vojnoj krajini to je bila prva knjižnica. Za vrijeme Bachovog apsolutizma, koje je trajalo cijelo desetljeće, knjižnicama je bilo onemogućeno djelovanje. Kada je srušen Bachov apsolutizam 1860. godine novi preporodni val je zahvatio Hrvatsku. Tada je Hrvatska dobila svoj Ustav, svoga bana (ban Šokčević), svoj narodni jezik kao službeni i službeno glasilo na svom jeziku „Narodne novine“. U to vrijeme Županja je imala oko 2 200 stanovnika i bila je središte kumpanije i kotara. Tada je grupa rodoljuba, koji su htjeli služiti svome narodu, osnovala Narodnu čitaonicu.

„Među osnivačima je bilo činovnika, oficira, te ljudi slobodnih zvanja kao što su trgovci, obrtnici i svećenici. To se lijepo vidi na spomen-popisu članova Čitaonice iz 1861. godine. Vidi se da su to sve bili ugledni, bogati i obrazovani ljudi, ali isto tako i predstavnici režima. Baš su oni, kao predstavnici austro-ugarskog vojnog poretka bili među prvim osnivačima Čitaonice, te tako omogućili Čitaonici makar poluilegalan rad, a kasnije i legalizaciju rada. To je itekako bilo vrlo važno za županjsku Čitaonicu jer je austro-ugarska birokracija inače sprječavala i onemogućavala rad kulturno-prosvjetnih društava i institucija bojeći se nacionalnog osvješćivanja i pobune. S druge strane to ukazuje na raspad krajiške stege i na prodiranje nacionalnih i oslobodilačkih ideja“ (Zlatarić, 1999: 88).

Za razdoblje od 1861. godine do 1874. godine nema previše podataka pa o tadašnjem radu knjižnice može se saznati iz dokumenata drugih tadašnjih knjižnica. Zlatarić navodi da je Čitaonica dobila svoj prvi prostor u Župnom dvoru i da je Čitaonica postala kulturno i društveno žarište. Godine 1873. bila je ukinuta Vojna krajina pa su članovi Čitaonice zatražili odobrenje i Pravila Čitaonice, a 1874. godine Pravila su i potvrđena.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata rad svih kulturnih i zabavnih društava je prekinut pa tako i Hrvatske čitaonice u Županji.

O postojanju kulture čitanja na županjskom području postoje brojni dokazi. Slika 3. B Spisak društava Sreskog načelstva u Županji koji je potpisan 30. studenog 1936. godine daje prikaz o nekoliko knjižnica na području Županje.⁵⁴ U Tablici 2. se daje prikaz čitaonica i nadnevcu kada su im odobrena pravila. Iz tog popisa se vidi kako u Županji djeluje 5 društava /čitaonica.

⁵⁴ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

Tablica 2. Prikaz društava s područja Županje iz 1936. godine.

Redni broj	Naziv društva	Mjesto	Ima odobrena pravila po Ministarstvu prosvete	Ranija pravila bila su odobrena
1.	Hrvatska čitaonica	Županja	/	Kr. zem. vlada u Zagrebu 14.2.1906.
2.	Hrvatska obrtna građanska čitaonica	Županja	10. veljače 1934.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 22.6.1907.
3.	Hrvatska seljačka čitaonica i knjižnica	Županja	10. studenog 1932.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 15.6.1910.
4.	Hrvatska narodna čitaonica	Županja	12. lipnja 1933.	Veliki župan Vukovar 16.8.1926.
5.	Hrvatsko čitaoničko i pjevačko glazbeno društvo „Tomislav“	Županja	?. listopad 1933.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 22.1.1904.

Prema Zlatarić (1999) razdoblje od 1930. godine do 1941. godine Hrvatska čitaonica u Županji je vrlo aktivna. To je mjesto okupljanja činovnika, učitelja, liječnika, odvjetnika, veterinara itd. što je još jedan dokaz kako je u tom razdoblju još uvijek Čitaonica bila klasno obilježena. Za vrijeme Drugog svjetskog rata sve aktivnosti Čitaonice bile su prekinute, a knjižni fond uništen ili nestao. Nakon 1945. godine se ponovno pristupilo obnavljanju knjižnica i čitaonica i tada je po prvi put omogućen dolazak u čitaonicu svima koji to žele. Hrvatska čitaonica mijenja ime i postaje Narodna čitaonica i knjižnica, ali ne zadugo. Uskoro postaje Kotarska narodna knjižnica.

„Kotarska narodna knjižnica i čitaonica preuzela je brigu i o ostalim općinskim knjižnicama (Drenovci, Babina Greda), a oko 1950. godine nosi naziv Centralna knjižnica kotara Županja. Godine 1955. se ukidaju Kotari pa i u Županji pa se naziv knjižnice mijenja opet u Narodna knjižnica i čitaonica Županja“ (Zlatarić, 1999: 96).

Prema Zlatarić (1999) u studenom 1990. godine Narodno sveučilište Županja se transformiralo u javno poduzeće „A. G. Matoš“. Knjižnica je tada zadržala status Radne jedinice s voditeljem na čelu i imala je autonomiju u svom djelovanju u svemu osim u financijsko-administrativnim poslovima. Dana 1. svibnja 1993. godine su stečeni uvjeti za osamostaljivanje knjižnice pa ona postaje samostalna ustanova Hrvatska knjižnica „Tena“ Županja. Godine 1997. je Gradsko vijeće grada Županje postalo osnivač i vlasnik Knjižnice te joj mijenja ime u „Gradska knjižnica Županja“. Stari prostor škole se adaptirao i preuredio kako bi knjižnica bila uređena i adaptirana te tako ušla u novo tisućljeće. Slika 21. prikazuje Gradsku knjižnicu Županja iz 2022. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda.

4.2.3. Gradska knjižnica i čitaonica Ilok

U vrijeme početaka populacijskog porasta tijekom 19. stoljeća u narodu se budi svijest o potrebi širenja kulture i knjiga. Banožić (2006) navodi kako je 5. studenoga 1865. godine na inicijativu mladog studenta prava koji je ujedno bio i predsjednik hrvatskog studentskog kluba „Velebit“ Nikodema Jakšića-Iločanina osnovana prva Hrvatska građanska čitaonica u Iloku.

Čitaonica i knjižnica u Iloku započinje s intenzivnim radom 1886. godine kada upisuje 70 korisnika, a inventar broji 300 knjiga. Korisnici su plaćali mjesečnu članarinu dok su studenti za uzvrat u vrijeme školskih praznika organizirali zabave u korist čitaonice. Ove zabave su bile organizirane u vrijeme dočeka Nove godine, u povodu zrinško-frankopanske komemoracije 30. travnja, a pripremale su se i zabavne večeri u dobrotvorne svrhe i diskusije na kulturnom polju (Banožić, 2006).

Prva Hrvatska građanska čitaonica bila je smještena u kući Šamšalovića, a 24. listopada 1885. godine posjetio ju je biskup Josip Strossmayer. S obzirom da je knjižnica u to vrijeme bila glavno sastajalište mjesne inteligencije, ali i pokretač svih kulturnih aktivnosti u gradu Iloku, tamo su se sastajali poznati književni i kulturni djelatnici grada Iloka. Do današnjih dana knjižnica je doživjela 3 ratna razaranja. Prvo ratno razaranje bilo je 1916. godine i tada je u ratnom metežu arhiv knjižnice izgubljen, ali je ubrzo nakon rata ustanova ipak nastavila s radom.

Banožić (2006) navodi da je knjižnica 1935. godine imala 100 korisnika i 700 knjiga, a u njezinom sastavu je bila i čitaonica bivšeg „Hrvatskog sokola“ gdje su se mogle pročitati sve tadašnje novine i časopisi.

„Iz godine u godinu fond knjižnice kao i broj korisnika se povećavao. Pred 2. svj. rat knjižnica je imala 1000 knjiga i 300 korisnika. Tijekom 2. svj. rata knjižnica prestaje s radom, a knjige su dijelom raznijete i uništene. Po završetku ovog rata pristupilo se prikupljanju knjiga po školama, privatnim kućama i drugim mjestima kako bi se u što kraćem vremenu obnovio inventar knjižnice i kako bi knjižnica nastavila s radom. U dosta kratkom vremenu sakupljen je dosta velik broj knjiga, no radi pomanjkanja prostora knjižnica nije djelovala sve do 1952. godine. Grad Ilok je 1952. godine odobrio nova Pravila knjižnice i konačno su stvoreni uvjeti za njen rad.“ (Banožić, 2006: 40).

U prostorije tadašnjeg Radničkog doma smješten je fond knjižnice i čitaonica, a kulturno prosvjetna ustanova mijenja ime u Čitaonica i knjižnica gradske općine Ilok. Banožić (2006) navodi da je 1956. godine knjižnica ušla u sastav Narodnog sveučilišta i da je preseljena u dvije

prostorije Doma kulture. Navodi se da je uz knjižnicu postojala i čitaonica te prostorije gdje je bio postavljen televizor i šah, a posjetitelji društvenih prostorija su morali plaćati mjesečnu kartu.

„Sa svim tadašnjim novitetima i broj korisnika se povećavao, pa je već 1964. godine knjižnica imala 342 korisnika. Zbog sve većeg broja korisnika i priljeva knjiga, radni prostor postaje premalen, te je bilo potrebno pristupiti njegovu proširenju. Narodno sveučilište pokrenulo je takvu akciju 1967. godine kada je knjižnica brojala 4500 knjiga. U rekordnom roku izvršena je adaptacija prostora, nabava novih polica za knjige i opreme za knjižnicu. Svečano otvorenje obnovljenog i adaptiranog prostora bilo je 1. veljače 1968. godine i od tada pa sve do 2004. godine Gradska knjižnica i čitaonica djelovala je u istom prostoru s istom opremom, ali sa sve većim brojem korisnika i sve većim brojem knjiga. Posljednja revizija knjižnog fonda, do Domovinskog rata, provedena je 14. srpnja 1988. godine nakon koje u knjižnici ostaje 10 055 knjiga i oko 1 000 korisnika. Do 1991. godine nabavljeno je još 1239 knjiga.“ (Banožić, 2006: 41).

U vihoru Domovinskog rata, 17. listopada 1991. godine, većina stanovnika grada Iloka je protjerana sa svojih ognjišta. Grad Ilok u to vrijeme spada pod tzv. SAO Krajinu, a rad knjižnice i čitaonice preuzeo je dotadašnji ravnatelj Srednje škole Ilok. Za vrijeme Domovinskog rata koji na ovim prostorima nije završen gotovo 6 i pol godina nabavljeno je samo 547 knjiga, a djelatnice tadašnje knjižnice s konvojem su napustile grad i nastavile svoj rad u Knjižnicama grada Zagreba. U vrijeme okupacije Gradska knjižnica i čitaonica u Vinkovcima i Osijeku nabavljale su knjige za knjižnicu u Iloku. Godine 1998. mirnom reintegracijom omogućen je povratak stanovnicima Iloka. Prema Banožić (2006) bivša djelatnica knjižnice se vratila 1998. godine i nastavila s radom u knjižnici u kojoj je trebalo što hitnije napraviti reviziju fonda.

„Rezultati revizije su pokazali da su knjige uništene, nestale i da ih većina nije vraćena od strane korisnika s područja SAO Krajine pa je ukupno 1998. godine otpisano oko 4 537 knjiga. Rad knjižnice nastavio se s oko 7 500 knjiga i s vrlo malim brojem korisnika i još uvijek u istom prostoru od 1968. godine“ (Banožić, 2006: 42).

Banožić (2006) navodi kako se uz podršku Ministarstva kulture pristupilo izradi projekta za obnovu i rekonstrukciju Gradske knjižnice i čitaonice Ilok 2004. godine. Tada je Gradska knjižnica i čitaonica bila privremeno premještena u prostorije na adresu Trg žrtava Domovinskog rata, u bivšu upravnu zgradu Agrokomerca. U samo sedam godina nakon povratka jedne djelatnice se fond knjižnice povećao za oko 15 000 knjiga pa je u to vrijeme

imao oko 22 000 knjiga i oko 650 korisnika. U sadašnji prostor Gradska knjižnica i čitaonica Ilok vraćena je 2007. godine koju je moguće vidjeti na Slici 15.

4.2.4. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci

Prema Mesinger (1976) Vinkovačka čitaonica je osnovana 9. kolovoza 1875. godine, a osnovala su je 33 člana pa je bila zatvorenog klupskoga tipa.

U nju nije priman svatko, a potencijalni članovi su morali podnositi molbu ako su se željeli učlaniti, ali svaka molba nije bivala prihvaćena. Barijera je bila klasnog karaktera jer je čitaonica pripadala višem sloju provincijskog građanstva i to žiteljima vojnokrajiske varošice, koja je bila ne samo vojni (sjedište Brodske pukovnije) nego i pravni, administrativni i prosvjetni lokalni centar, imalo specifičnu strukturu: oficiri, pravnici, profesori, svećenici, bivše plemstvo... Obrtnici (po nepotpunim podacima o članovima) u početku uopće nisu primani, a kasnije tek sa znatnom rezervom koja se vrlo polako rasplinjava.“ (Mesinger, 1976: 15-16).

Mesinger (1976) opisuje stanje knjižnice na početku kada je osnovana kao borbu austrofilski raspoloženih oficira, koji imaju snažno etičko zaleđe u povećem broju Nijemaca-doseljenika i onih malobrojnih koji čine nacionalno-patriotsku jezgru, koja je često svedena na nekoliko stvaralački sposobnih ljudi.

„Sa 1883. ulazimo u deceniju duge krize bez sjednica i podataka o Čitaonici. Godine 1892. situacija je već toliko kritična da Čitaonica otkazuje jednu sobu i stješnjava se u jednoj prostoriji, a broj članova 1894. i 1895. godine – kada kriza doseže kulminaciju – pada ispod dvadeset.“ (Mesinger, 1976: 29).

„Odluka o izmjeni dosadašnjeg naziva VINKOVAČKA ČITAONICA – donesena je 1900. godine u okviru proslave 25-godišnjice – i bila je izraz uvjerenja da su ostvarene inicijalne težnje Čitaonice, nakon četvrt stoljeća. No rat dopisa i borba za odobrenje promjene naziva je trajala gotovo tri godine i tek se na 31. sjednici glavne skupštine 11. siječnja 1903. godine počinje, očito s privolom vlasti, legalno upotrebljavati novi naziv HRVATSKA ČITAONICA.“ (Mesinger, 1976: 42).

Prema Erl (2000) za vrijeme 1. svjetskog rata prekinut je rad Hrvatske čitaonice, a s radom je ponovo započela 16. ožujka 1918. godine i u toj godini je Čitaonica imala 82 člana, a 1919. godine 202 člana, dok je 1926. već imala 303 člana.

„Oživljavanje knjižnice u sastavu Čitaonice počinje 1934. godine. Navedene se godine vraća Čitaonici njezin knjižni fond, koji je najprije, kao fond pučke knjižnice, u prostorijama Dječačke pučke škole, zatim premješten u Gimnaziju pa je oko 1.100 knjiga iz Gimnazije

vraćeno u Čitaonicu. Iako skroman broj, ovaj knjižni fond predstavljao je intelektualnu i pogonsku snagu Čitaonice, koja je imala svoju misionarsku ulogu u Vinkovcima, gradu s oko 10.000 stanovnika. Ovo treće oživljavanje knjižnice je konačno i od tada, iako je nosila naziv Hrvatska čitaonica ona je u stvarnosti bila knjižnica“ (Erl, 2000: 69).

Vinkovačka je knjižnica imala svoje bolja i lošija razdoblja, uspone i padove, vrijeme napretka i vrijeme stagnacije sve do 16. rujna 1991. godine kada je u Domovinskom ratu potpuno izgorjela. „Spaljen je fond od oko 75.000 knjiga, novina, časopisa i druge knjižnične građe, kao i rukopisi, književna i druga zaostavština Josipa Kozarca, Joze Ivakića i Vladimira Kovačića. Uništenjem Knjižnice prestaje i njeno djelovanje sve do veljače 1992. godine, kada počinje rad na njezinoj obnovi“ (Širić, 2000: 72).

Prema svjedočenju Škrlec (2021) dugogodišnjoj zaposlenici vinkovačke knjižnice na dječjem odjelu u vrijeme kada se zaposlila djeca su puno čitala i dolazila sama u knjižnicu ili s roditeljima. Plaćala se članarina i zakasnina i vodila se papirnata kartoteka koju su svakodnevno, nakon svake smjene slagali abecednim redom i po datumima. Sustav je bio sličan današnjem samo što se sve obavljalo ručno.

U vrijeme Domovinskog rata u knjižnici su krenuli s revizijom njihovog zatvorenog knjižnog fonda. Iako su počeli napadi na Vukovar i Borovo Naselje, nadali su se da do Vinkovaca neće doći. Tog dana, 16. rujna 1991. godine, hrvatski branitelji napali su vojarnu koja je bila na kraju grada. U vojnim djelovanjima je knjižnica pogođena i pri tome zapaljena. S obzirom da napadi nisu prestajali, vatrogasci nisu mogli pristupiti gašenju i ona je u potpunosti izgorjela. U podrumu su bila smještena dva metalna ormara u kojima su bile spremljene kartoteke, knjige inventara, dosjei i dokumenti knjižnice. Kada je knjižnica izgorjela, izgorjeli su i ormari. U siječnju 1992. godine krenuli su dogovori s Uredom za kulturu koji su smjestili sjedište knjižnice u Ulicu Vladimira Nazora br. 15 i odmah krenuli s prikupljanjem knjiga. Neki korisnici su imali posuđene knjige pa su ih htjeli vratiti, a bilo je dosta ljudi koji su htjeli knjige darovati. U to je vrijeme grad Beč darovao Vinkovcima Bibliobus kako bi se aktivirao rad knjižnice. Kada su ga napunili i opremili, složili su knjige po pravilima struke i počeli s radom. Bibliobus je prvo bio smješten u Vatrogasnom dvorištu, nakon toga ispred zgrade Županije, a na kraju u prognaničkom naselju Blace na ulazu u Rokovce.

Krajem 2019. godine Grad Vinkovci odradio je proceduru javne nabave za izvođače radova na izgradnji nove zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Potpisani su ugovori između izvođača radova i osnivača – Grada Vinkovaca. Izgradnja nove vinkovačke Knjižnice na mjestu izgorjele u Domovinskom ratu započela je u veljači 2020. godine.

Danas je Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci samostalna javna ustanova koja organizira i pruža javnosti informacije i usluge, obrazovnog i kulturnog sadržaja koje zasniva na sustavnom odabiru, prikupljanju, stručnoj obradi, pohranjivanju, zaštiti, davanju na korištenje knjižnične građe i omogućavanju pristupa drugim izvorima. Ona ima funkciju matičnosti za narodne i školske knjižnice Vukovarsko-srijemske županije od 1995. godine, što znači da skrbi o razvoju knjižničarstva u Županiji i koordinira rad navedenih knjižnica. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci nasljednica je Vinkovačke čitaonice koja je osnovana 1875. godine (Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, 2023).

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci kao središnja županijska i matična knjižnica je zadužena za provođenje knjižničnih usluga u Vukovarsko-srijemskoj županiji koju provodi u suradnji sa Županijom i lokalnim upravama. S obzirom da u mnogim mjestima Županije nema knjižnica, ta mjesta su pokrivena Bibliobusom.

Bibliobus je 20. veljače 2006. godine započeo svoju misiju Knjiga na vašem pragu. U Vukovarsko-srijemskoj županiji od 31 administrativne jedinice (5 gradova i 26 općina) funkcionalnu narodnu knjižnicu ima svih 5 gradova i 6 općina (Drenovci, Nuštar, Babina Greda, Lovas, Gunja, Bošnjaci). Bibliobus je tijekom 2022. godine obilazio područja 18 jedinica lokalne samouprave, imao je ukupno 66 stajališta, a u 15 općina predstavljao je jedini oblik knjižnične djelatnosti. Ukupno u Vukovarsko-srijemskoj županiji 26 jedinica lokalne samouprave na svom području ima djelatnost narodne knjižnice ustrojenu prema Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. U 5 općina nije postojao nikakav oblik knjižnične usluge (Gradište, Jarmina, Štitar, Markušica, Vođinci). (Lugić, 2022).

Slika 16. prikazuje novosagrađenu Gradsku knjižnicu i čitaonicu Vinkovci na adresi Kralja Zvonimira br. 9 koja je svečano otvorena 21. srpnja 2023. godine.

4.2.5. Gradska knjižnica Otok

Spis od 12. listopada 1937. godine je dokaz o postojanju Hrvatske čitaonice u Otoku osnovane 1907. godine. Naime, spis govori o proslavi koja će se održati 17. listopada 1937. godine u Otoku povodom proslave trideset godišnjice opstanka Hrvatske čitaonice.⁵⁵ Dokaz o radu Hrvatske čitaonice u Otoku vidljivo je iz spisa iz 1913. godine u kojem se navodi da će Hrvatska čitaonica 19. siječnja u 4 sata po podne te godine obdržavati u svojim čitalačkim prostorijama svoju redovitu glavnu skupštinu te je naveden Dnevni red sjednice.⁵⁶

⁵⁵ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 21323/1937. kut. 463

⁵⁶ HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 236/1913. kut. 269

Na temelju Odluke o osnivanju Gradske knjižnice Otok od 19. ožujka 2010. godine koju je donijelo Gradsko vijeće Grada Otoka ovdje postoji javna ustanova koja knjižničnu djelatnost obavlja kao javnu službu. Knjižnična djelatnost se u gradu zadnjih 30-ak godina odvijala samo u župnoj i školskoj knjižnici. Sve knjige koje je ogranak Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci imao u Otoku prije Domovinskoga rata je uništene ili izgubljene. Posljednjih jedanaest godina je knjižnica nabavila oko 12500 jedinica građe koje su uglavnom dar knjižnica iz Vinkovaca, Osijeka, Županje, Koprivnice, Vukovara, Iloka, Rijeke, Zadra, Požege, itd. kao i nekoliko građana Otoka i Komletinaca. Godine 2023. Gradska knjižnica sadrži 12 808 naslova, 13 650 svezaka, 11 303 predmetnica i 613 članova (Grad Otok, 2023).

4.3. Prikaz nastanka i otvaranje narodnih knjižnica na području općina Vukovarsko-srijemske županije

Nakon što je prikazan povijesni nastanak narodnih knjižnica u velikim gradovima na promatranom prostoru u ovom se podnaslovu donosi prikaz nastanka narodnih knjižnica u manjim i općinskim mjestima ovoga kraja.

a) Općinska narodna knjižnica Babina Greda

Spisak društava Sreskog načelstva u Županji vidljiv na Slici 3. A na kojoj se nalazi Spisak društava Sreskog načelstva u Županji potpisan 30. studenog 1936. godine daje prikaz nekoliko knjižnica na području Babine Grede.⁵⁷ Hrvatska čitaonica imala je odobrena pravila po Ministarstvu prosvjete 23. svibnja 1934. godine, a ranija pravila su bila odobrena 11. lipnja 1905. od Kr. zem. Vlade u Zagrebu. U Tablici 3. prikazana su sva društva koja su djelovala u Babinoj Gredi koja djeluju kao prethodnice današnje čitaonice.

Tablica 3 Prikaz nekadašnjih društava/čitaonica na području Babine Grede.

Redni broj	Naziv društva	Mjesto	Ima odobrena pravila po Ministarstvu prosvete	Ranija pravila bila su odobrena
1.	Hrvatska čitaonica	Babina Greda	23. maja 1934.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 11.6.1905.
2.	Hrvatska seljačka čitaonica	Babina Greda	7.marta 1934.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 26.3.1914.
3.	Poljodjelska čitaonica	Babina Greda	28. decembra 1933.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 14.8.1920.
4.	Čitaonica Seljačka Sloga	Babina Greda	4.januara 1936.	
5.	Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Zvonimir“	Babina Greda	2.februara 1935.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 5.7.1909.
6.	Katoličko prosvjetno društvo „Stojanović“	Babina Greda	2.februara 1935.	Kr. zem. vlada u Zagrebu 25.8.1911.

„Krajem 19. stoljeća svako naselje, ukupno njih šest, imalo je svoju čitaonicu u kojima su se mještani okupljali, prelistavali novine, igrali igre, plesali i pjevali. Seoske čitaonice pridonijele su buđenju nacionalne svijesti i pokretači su razvoja aktivnog građanskog društva. Ovih šest čitaonica i dalje je aktivno i nakon stoljeća i pol što je jedinstvena pojava u Hrvatskoj. Mještani su ih očuvali i dalje se sastaju u njima i nastoje održavati tradiciju živom“ (Jurić, 2023: 159).

⁵⁷ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

Općinska narodna knjižnica Babina Greda osnovana je 2007. godine kao nasljednica nekadašnjih čitaonica i nastavila čitaoničku djelatnost kao kulturna ustanova (Jurić, 2023), a nastoji svojim mještanima pružiti što više odgojno-obrazovnih i kulturno-animacijskih aktivnosti tijekom cijele godine. Prostor knjižnice zadovoljava potrebe za razvoj knjižničarstva u babogredskoj sredini, a ukupna veličina prostora knjižnice u skladu je s preporučenim vrijednostima koje su zadane u *Standardima za narodne knjižnice RH*.

„U ovih petnaest godina u Knjižnicu se učlanila 1.371 osoba što je gotovo polovica Babine Grede u kojem ona prema posljednjem popisu stanovništva broji oko 2.784 stanovnika. U ovu instituciju gravitiraju i mještani okolnih sela Gundinaca, Slavenskog Šamca i Štitara. Izbor knjižnične građe je raznovrstan i dovoljan za područje djelovanja Knjižnice koja broji oko 18.000 jedinica knjižnične građe. Knjižnica kao posebnu zbirku izdvaja Zavičajnu zbirku u kojoj je smještena pozamašna kolekcija prvenstveno babogredskih autora“ (Jurić, 2023: 161).

b) Općinska narodna knjižnica Drenovci

Područje s lijeve strane rijeke Save naziva se drenovačka Posavina na kojem su smještena sela: Drenovci, Gunja, Podgajci, Rajevo Selo, Đurići, Vrbanja, Račinovci, Strošinci, Soljani i Jamena (Sočković, 1996). Drenovačka Posavina ili kako ju još nazivaju Cvelferija, kao pojmovi se rabe već duže vrijeme u ovom dijelu Vukovarsko-srijemske županije. S obzirom da je ovo područje rub srednjoeuropske civilizacije, oduvijek je bilo izloženo pritiscima, migracijama i osvajačkim pohodima (Pavlović, 2006: 33). Od 16. stoljeća su ovi krajevi pod turskom okupacijom sve do 18. stoljeća, točnije do 1718. godine kada je ovo područje oslobođeno u potpunosti (Pavlović, 2006: 35). U to vrijeme dolazi do migracija stanovništva, a Austrija kreće s formiranjem Vojne krajine koje je trajalo do 1873. godine. Slavonija je pripojena Banskoj Hrvatskoj, a 1886. godine kroz Drenovce, Vrbanju i Gunju prolazi željeznica koja u taj kraj dovodi mnoge zanatlije, parne strojeve i industrijalizaciju (Pavlović, 2006: 36). U tom se razdoblju budi društveni život sela i osnivaju brojna športska društva, kulturne udruge, ali i čitaonice koje utječu na bogaćenje kulturne ponude svakog sela.

O utemeljenju drenovačke čitaonice postoji pisani trag od 31. prosinca 1906. godine koji govori o definiranju pravila tadašnje Hrvatske čitaonice u Drenovcima i o odredbama u kojima se utvrđuje sjedište društva, obveze i prava članova društva te svrha društva (Pavlović, 2006: 32). Godišnja upisnina bila je 2 kune. U sljedećim godinama je dokumentacija Hrv. čitaonice u Drenovcima vrlo oskudna tako da je sljedeća potvrda o radu knjižnice vidljiva tek

1924. godine kada je Društvo katoličkih djevojaka iz Drenovaca u prostorima drenovačke čitaonice nastupalo s igrokazom *Ružica Gorkić*.

U Godišnjem izvještaju o radu Hrvatske čitaonice u Drenovcima za 1933. godinu vidljivo je da je čitaonica tada posjedovala ukupno 491 knjigu, a knjižnicom se služilo 64 člana (Pavlović, 2007: 43). Prosječno je u knjižnicu dnevno dolazilo 6 do 10 članova, a čitaonica je bila otvorena cijeli dan. Knjige su se mogle nositi kući na čitanje, a novine su se čitale u čitaonici. Dokaz postojanosti Hrvatske čitaonice u Drenovcima pokazuje i dokument iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu iz kojeg vidimo da Hrvatska čitaonica kao Društvo nema potvrdu pravila upravne vlasti, ali ima odobrena pravila Ministarstva prosvete od 26. travnja 1933. godine. Na istom dokumentu Slika 3.A vidimo da su ranija pravila bila odobrena 21. srpnja 1921. od Kr. zem. Vlade u Zagrebu.⁵⁸

S obzirom na društvene promjene koje su se događale, Kraljevskoj banskoj upravi upravnom odelenju u Zagrebu 22. siječnja 1937. godine dostavljena su nova pravila Hrvatske čitaonice Drenovci u pet primjeraka. Bilo ih je 23, a odobrena su od strane Kraljevske banske uprave savske banovine u Zagrebu 20. veljače 1937. godine.⁵⁹ Uz prigodan program 29. listopada 2003. godine svečano je otvoren novi prostor knjižnice (Pezer, 2003: 80). Prostor se nalazi u središtu mjesta Drenovci Slika 22. Gradska knjižnica Drenovci iz 2021. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda.

i prostire se na 260 m², a obuhvaća prizemlje i kat zgrade. Ministarstvo kulture je pomoglo u izgradnji, uređenju i opremanju knjižnice u iznosu od 1.250.000,00 kuna, a općina Drenovci u iznosu od 500.000,00 kuna (Pezer, 2003: 79).

c) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Račinovci

Postojanje Hrvatske čitaonice u Račinovcima dokazuje dokument od 21. siječnja 1920. godine kada je Kr. hrv. slav. zemaljska vlada odobrila pravila Hrvatskoj seljačkoj čitaonici u Račinovcima. Sjedište je bilo u Račinovcima, a kao i ostalim čitaonicama svrha je bila širenje obrazovanosti među članovima te podupiranje narodne književnosti i njegovanje društvenosti.⁶⁰ Još jedan dokaz o postojanju Hrvatske seljačke čitaonice u Račinovcima pokazuje dokument Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu iz kojeg je vidljivo da Hrvatska seljačka čitaonica kao Društvo nema potvrdu pravila upravne vlasti, ali ima odobrena pravila Ministarstva prosvete iz

⁵⁸ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

⁵⁹ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 1147/193

⁶⁰ HR-HDA-79 predmet SP 2366/1920

siječnja 1933. godine. Na tom istom dokumentu vidljivo je da su ranija pravila bila odobrena 21. siječnja 1920. od Kr. zem. Vlade u Zagrebu.⁶¹ Iz dokumenta na Slici 3. A Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. godine je vidljivo da je u Račinovcima postojala i Njemačka čitaonica kojoj su pravila bila odobrena 28. veljače 1933. godine od Ministarstva prosvjete, a još 14. ožujka 1929. godine odobrena su od Velikog župana Vukovara.

Knjižnica Drenovci svoj prvi ogranak otvorila je 15. prosinca 2015. godine u Račinovcima. Ogranak je smješten na prostoru od 90 m² koji je u početku imao oko 1 000 primjeraka knjižne i ne knjižne građe dok je krajem 2017. godine imao 7 350 primjeraka knjižne građe (Općinska narodna knjižnica Drenovci, Ogranak Račinovci, 2022). U Ogranku knjižnice nalazi se Dječji odjel i Odjel za odrasle, a naslovi koji nedostaju mogu se dostaviti korisnicima iz knjižnice u Drenovcima.

d) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Rajevo Selo

Postojanje Hrvatske čitaonice u Rajevu Selu pokazuje dokument iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu iz kojeg je vidljivo da Hrvatska čitaonica kao Društvo nema potvrdu pravila upravne vlasti, ali ima odobrena pravila Ministarstva prosvete od 22. studenog 1932. godine, a ranija pravila bila su odobrena 3. listopada 1920. od Kr. zem. vlade u Zagrebu⁶²

Središnja knjižnica Drenovci 30. listopada 2017. godine otvara novi ogranak u Rajevu Selu koje je udaljeno od Drenovaca 12 km i na taj način pokušava osigurati osnovnu knjižničnu uslugu i dostupnost informacija i u mjestima koja su udaljena od središta Općine (Općinska narodna knjižnica Drenovci, Ogranak Rajevo Selo, 2022). Prostor je smješten u Domu kulture Rajevo Selo i prostire se kao zasebna cjelina na 160 m², a u njemu se nalazi Odjel za odrasle, čitaonica dnevnog tiska te Dječji odjel s igraonicom i multimedijalnom građom.

⁶¹ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

⁶² HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

e) Općinska narodna knjižnica Drenovci – Ogranak Posavski Podgajci

Najmlađi ogranak knjižnice Drenovci je Ogranak Posavski Podgajci. Otvoren je 13. svibnja 2021. godine i smješten je u Domu kulture Posavski Podgajci (Općinska narodna knjižnica Drenovci, Posavski Podgajci, 2022) knjižni fond sadrži preko 2 200 primjeraka knjižne i neknjižne građe, a naslovi koji nedostaju dostavljaju se korisnicima iz Središnje knjižnice Drenovci. U ogranku djeluje Odjel za odrasle, Čitaonica dnevnog tiska te Dječji odjel, a svaki je dan otvoren za korisnike 2 sata.

f) Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci

U Hrvatskoj su prve čitaonice osnivane pod okriljem hrvatskog narodnog preporoda, a tako je bilo i u Bošnjacima. U to vrijeme najzaslužniji za to je bio Ljubo Poljak koji je ujedno bio i njezinim prvim predsjednikom. Na početku se zvala „Privremena čitaonica“, a poslije „Bošnjačka čitaonica“.

„Prva odborska sjednica *Privremene čitaonice* održana je 18. prosinca 1899. i pod tim nazivom je djelovala do 27. studenog 1901. godine kada je Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada potvrdila pravila kojima je određena svrha čitaonice: „pospješiti udružen život svojih članova“ (Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci, 2021). U početku je bilo samo 24 člana koji su se okupljali u krčmi dok je mjesečna članarina iznosila jednu krunu. Godine 1909. čitaonica je dobila novi naziv „Hrvatska čitaonica Bošnjaci“ i preseljena je u svratište „Kober“. Za vrijeme 1. svjetskog rata dolazi do prekida rada, a nakon rata zapošljava se prvi knjižničar koji nabavlja pečat čitaonice.

Slika 3. A Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. dokazuje nam kako je Hrvatska čitaonica u Bošnjacima imala odobrena pravila od Ministarstva prosvete 28. veljače 1933. godine, a ranija pravila bila su joj odobrena od Velikog župana Vukovara 18. svibnja 1925. godine.⁶³

Poslije 2. svjetskog rata čitaonica mijenja naziv u „Narodna čitaonica i knjižnica Bošnjaci“ i tada u svom fondu ima 800 knjiga. Zbog izgradnje nove škole došlo je do dvogodišnjeg prekida rada, ali ponovo je otvorena 1982. godine. Knjižnica je radila sve do 2017. godine kada se zatvara radi uređenja (Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci, 2021).

⁶³ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

Kako prostor knjižnice nije zadovoljavao prostorne uvjete za osnivanje samostalne knjižnice u prostoru nekadašnje čitaonice dogovoreno je da „Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci djeluje kao ustrojbeni oblik vinkovačke knjižnice, odnosno područna knjižnica Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Odnosi su riješeni ugovorom između Općine Bošnjaci i Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Ugovor je sklopljen 22. srpnja 2021. godine (Grković, 2023).“ Svečano otvorenje Narodne knjižnice i čitaonice Bošnjaci održano je 21. svibnja 2022. godine.

g) Narodna knjižnica i čitaonica Gunja

Preteča današnje knjižnice u mjestu Gunja dokazuje dokument Hrvatskog arhiva u Zagrebu od 6. travnja 1937. godine iz kojeg je vidljivo da je Hrvatska čitaonica u Gunji osnovana i da je to odobrila Kraljevska banska uprava u Zagrebu.⁶⁴ Dokument Slika 3. A Spisak društava Sreskog načelstva u Županji od 30. studenog 1936. godine potvrđuje postojanje Hrvatske seljačke čitaonice u Gunji pokazuje da su pravila bila odobrena od Ministarstva prosvete 8. svibnja 1936. godine.⁶⁵

Noviji podatci govore o nešto kasnijem razdoblju. Šezdesetih godina 20. stoljeća, točnije 1968. godine pojavio se prvi televizor u Gunji (Franić, 2019: 9-10). Tada su mještani Gunje na vlastitu inicijativu organizirali i osigurali prostor čitaonice Slika 23. Knjižnica i KUD „Graničari“ od 18.06.2014. godine (Muzej „Stjepan Gruber Županja“). Naplaćivali su gledanje televizije, a od dobivenih sredstava kupovali su knjižnu građu i na taj način je osnovana Narodna knjižnica i čitaonica Gunja, a bila je smještena u središtu Gunje. U to vrijeme Gunja je imala više od 5200 stanovnika, a knjižni fond bio je otprilike 5000 knjiga dok je članova bilo više od 400.

Knjižnica u međuvremenu prestaje raditi, a u svibnju 2014. godine Gunju je zadesila katastrofalna poplava kada je veći dio knjižničnog fonda uništen (Franić, 2019: 10-11). Projekt gradnje nove Narodne knjižnice i čitaonice Gunja započeo je već godinu dana nakon poplave. Osnivač knjižnice je općina Gunja i kao takva osigurala je prostor, knjižničku građu, stručno osoblje, opremu i sredstva za rad, a 28. studenog 2018. godine je donijela odluku o imenovanju vršiteljice dužnosti Narodne knjižnice i čitaonice Gunja. Dana 29. ožujka 2019. godine donesen je Statut, a 4. ožujka 2019. godine dobila je Rješenje Trgovačkog suda u Osijeku te je upisana u Registar. 4. travnja 2019. godine Ministarstvo kulture upisuje knjižnicu u Upisnik knjižnica,

⁶⁴ HR-HDA-1353: Gradanske stranke i društva (grupa VI), predmet 4115

⁶⁵ HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937

a 14. svibnja 2019. godine uslijedilo je svečano otvorenje te 15. svibnja 2019. godine knjižnica započinje sa svojim radom. Slika 24. Narodna čitaonica i knjižnica Gunja iz 2022. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda.

Od lipnja 2020. godine omogućena je i virtualna 3D šetnja knjižnicom koja omogućuje pregled čitavog prostora knjižnice, odnosno šetnju kroz različite odjele te pregled svih knjiga koje se mogu posuditi (Franić, 2020: 10-11). Knjižnica 2023. godine posjeduje 7721 naslova, 7929 svezaka te ima 206 upisanih članova.

h) Narodna knjižnica i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar

O knjižničarskoj djelatnosti u općini Nuštar u prošlosti nisu pronađeni nikakvi podatci. „Narodna knjižnica i čitaonica sv. Benedikta Nuštar u Općini Nuštar, djeluje od 2010. godine, kada je otvorena i započela s radom kao Ogranak Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Nuštarska knjižnica djelovala je kao Ogranak vinkovačke Knjižnice jer nije imala uvjete prema Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti i Standardu za narodne knjižnice u RH, za samostalnost. Tijekom godina dostizao se Standard pa su se stekli uvjeti za osamostaljenje knjižnice. Općina Nuštar je u 2021. godini izrazila želju za osamostaljenjem svoje Knjižnice te je izvršila potrebne pripreme za osnivanje javne samostalne narodne knjižnice. Narodna knjižnica i čitaonica sv. Benedikta Nuštar od rujna 2022. godine djeluje kao javna, samostalna narodna knjižnica.“ (Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, 2023) Slika 25. Narodna knjižnica i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar iz 2022. godine, autorica fotografije Kornelija Panza-Janda.

5. ZAKLJUČAK

U 20. stoljeću, većina mjesta na području današnje Vukovarsko-srijemske županije imalo je svoju Čitaonicu. Kao sljedbenice nekadašnjih čitaonica nastale su Narodne knjižnice. Oduvijek su Čitaonice bile mjesta susreta prvenstveno tadašnje inteligencije, a kasnije i ostalih slojeva društva. Nastanak Čitaonica povezan je s ilirskim pokretom i prosvjećivanjem naroda. Tijekom povijesti hrvatski narod često je bio ugnjetavan, a hrvatski jezik pokušali su istisnuti iz svakodnevne upotrebe. Čitaonice su bile mjesto u koja su ljudi dolazili ne samo pročitati nove vijesti iz časopisa i novina, nego su to bila i mjesta kulturnog uzdizanja i upoznavanja razne kulture djelovanjem sekcija kao što su tamburaška društva, pjevački zborovi ili dramske sekcije.

Danas knjižnice imaju zahtjevniju ulogu kako privući nove korisnike tako i zadržati interese već postojećih. Knjižnice moraju ići u korak s tehnološkim napretkom i digitalizacijom.

U zaključnom dijelu ovoga rada donose se odgovori na pitanja postavljena u Metodološkom dijelu:

U kojim povijesnim razdobljima se najviše otvaraju hrvatske čitaonice na prostoru Vukovarsko-srijemske županije?

Vrijeme od 1905. do 1913. godine je razdoblje intenzivnog otvaranja čitaonica kada je na promatranom području osnovano 11 čitaonica. Među prvima su bile čitaonice u Slavonskom Šamcu, Soljanima i Babinoj Gredi otvorene već 1905. godine. Zatim je slijedila godina 1906. kada se otvara čitaonice u Drenovcima, a 1907. godine čitaonice u Svinjarevcima i Otoku. Godine 1908. potvrđena su Pravila Hrvatskoj čitaonici u Lipovcu, a nešto kasnije 1911. godine čitaonicama u Štitaru i Bapskoj. Hrvatska čitaonica u Slakovcima utemeljena je 1912. godine dok su Pravila Čitaoničkog društva u Lovasu odobrena 1913. godine.

Vrijeme od 1918. godine do 1923. godine najintenzivnije je razdoblje otvaranja čitaonica/knjižnica kada je otvoreno, odnosno kada su odobrena Pravila za čak 16 knjižnica. Godine 1918. je ustrojena Pučka knjižnica u Starim Mikanovcima, a 1919. godine ustanovljena je Čitaonička knjižnica u Šiškovcima. Čitaonicama u Ivankovu i Sikirevcima su iste godine odobrena Pravila, dok su Čitaonice u Šarengradu i Sotinu te godine zatražile odobrenje Pravila. Čitaonici u Sotinu odobrena su pravila 1920. godine, a Čitaonici u Šarengradu tek nakon više od godine dana 1922. godine, dok su 1920. godine odobrena Pravila za rad Čitaonice u Jarmini, Novim Mikanovcima, Vođincima, Račinovcima i u Rajevu Selu, dok su 1921. godine odobrena Pravila Čitaonicama u Retkovcima i Prkovcima. U Tordincima je osnovana Hrvatska pučka

čitaonica i knjižnica 1921. godine, a odobrena Pravila su joj 1922. godine. Nema podataka o osnutku ili odobrenju Pravila za Hrvatsku čitaonicu u Nijemcima, ali postoji dokument koji pokazuje da je ona postojala 1923. godine. Hrvatska čitaonica u Rokovcima zatražila je odobrenje Pravila 1922. godine, a godinu dana kasnije 1923. godine Pravila su joj odobrena.

Koji oblici i kulturno povijesni događaji obilježavaju povijesni razvitak narodnih knjižnica na prostoru Vukovarsko-srijemske županije?

Prve čitaonice na hrvatskom tlu javljaju se već od sredine 18. stoljeća. U Zadru je takvo društvo osnovano pod nazivom *Casino nobile* 1750. godine iako je za javnost bilo otvoreno 1753. godine. U *Casina* su ljudi dolazili radi druženja, zabave, plesova, ali i radi čitanja novina i knjiga. Osim u Zadru, *Casina* su bila osnovana i u Šibeniku, Rijeci i Splitu i one su preteča nekadašnjih čitaonica, a današnjih knjižnica.

Od podataka koji su dostupni, najstariji začetci knjižničarstva na promatranom prostoru dogodili su se na području Vukovara. Tamo je skupina uglednih građana 1859. godine osnovala Čitateljsko društvo *Ressource* i već 1860. godine su im bila potvrđena Pravila.

Preteča današnje Gradske knjižnice Županja osnovana je 1861. godine pod imenom Narodna knjižnica u Županji i kao takva je prva knjižnica osnovana na tom području. Nakon pet godina, 1865. godine osnovana je prva Hrvatska građanska čitaonica u Iloku. Deset godina poslije 1875. godine osnovana je Vinkovačka čitaonica koja je u početku bila zatvorenog tipa.

U 19. stoljeću prvenstveno u SAD-u i Europi, a nešto kasnije i u Hrvatskoj osnivaju se općinske, narodne i pučke knjižnice. Pod utjecajem ilirskog pokreta knjižnice su bile mjesta okupljanja tadašnje inteligencije s ciljem nacionalnog preporoda koji je trebao iznjedriti novo hrvatsko društvo. Od današnjih općinskih knjižnica najdužu tradiciju ima knjižnica u Babinoj Gredi. Tadašnja čitaonica imala je odobrena Pravila već 1905. godine i nije bila jedina. U Babinoj Gredi djelovalo je šest društava/čitaonica koje djeluju i danas i po tome su jedini primjer u Republici Hrvatskoj. Već 1906. godine, preteča današnje Općinske narodne knjižnice Drenovci, Hrvatska čitaonica u Drenovcima ima definirana Pravila. Ogranci Drenovačke knjižnice u Račinovcima i Rajevu Selu imali su odobrena Pravila 1920. godine dok je Ogranak u Posavskim Podgajcima osnovan tek 2021. godine.

Narodna čitaonica u Vrbanji imala je odobrena Pravila već 1878. godine. „Privremena čitaonica“ u Bošnjacima prvu sjednicu održala je 1899. godine, a već 1901. imala je odobrena Pravila te promijenjeno ime u „Bošnjačka čitaonica“. Hrvatska seljačka čitaonica sa sjedištem u Bapskoj imala je odobrena Pravila 1911. godine. Hrvatska narodna čitaonica u Sikirevcima 1919. godine, a u Starim Mikanovcima 1921. godine kao i ona u Tordincima. Narodna knjižnica

i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar bila je kao ogranak dio Vinkovačke knjižnice od 2010. godine, a od rujna 2022. godine ona je samostalna knjižnica.

Koja je uloga i doprinos čitaonica i narodnih knjižnica na prosvjećenost naroda na promatranom istraživačkom prostoru?

Uloga narodnih čitaonica i knjižnica u prošlosti bila je velika. U vrijeme kada većina naroda nije bila pismena, mjesta kao što su čitaonice bila su idealna za širenje prosvjete među članovima. Svrha čitaonice bila je širenje obrazovanosti među članovima čitanjem novina, beletrističkih i strukovnih časopisa i knjiga, podupiranje narodne književnosti te njegovanje društvenosti. U vrijeme kada su narodu nametani drugi jezici, njemački i mađarski, u svrhu zatiranja svega što je hrvatsko, čitaonice su bile mjesta gdje se njegovao hrvatski jezik i jačao nacionalni interes.

Koje su funkcije narodnih knjižnica na području širenja kulturne djelatnosti na promatranom prostoru?

U prošlim vremenima je slično kao i danas središnja funkcija čitaonica odnosno knjižnica bila informiranje naroda. Pružanje informacija u svrhu obrazovanosti naroda, pismenosti, njegovanje kulture glazbene, likovne i govorne sve do djelovanja u ekonomskom smislu napretka glavna je zadaća knjižnice i njezinih djelatnika sve do danas.

PRILOZI

Slika 1. Iskaz o stanju knjižnica u Cerni i Šiškovcima iz 1928. godine

Broj 112
1928.

Iskaz

o stanju knjižnica nalazećih se na području upravne općine Cerna

Red. broj	Ime knjižnice	Mjesto knjižnice	God. dana je utvrdjena	Upravnik knjižnice	Stanje knjižnice t. j. broj dela broj svezaka	Koliko je osoba posećivalo knjižnicu	Koliko je knjiga iz knjižnice	Priloga
1	školska knjižnica	Cerna	1880	narodna osnovna škola Cerna	1192 svezaka 1161 djelo	67	67	
2	" "	Šiškovci	1834	narodna osnovna škola Šiškovci	265 djela 317 svez.	88	280	
3	hitaonička knjižnica	Cerna	1887	hrvatska čitaonica Cerna	302 djela 24 svez.	50	205	
4	" "	Šiškovci	1919	hrvatska čitaonica Šiškovci	" "	18	" "	

Općinsko poglavarstvo
u Cerni, dne 13. marta 1928.

Štaćelnik: *[Signature]* Prigovornik: *[Signature]*

Slika 2. Iskaz o knjižnicama kotara Vinkovci, općine Cerna za godinu 1922

Kotar Vinkovci
Općina Cerna

Broj 7525-922

Iskaz

o knjižnicama, koje su u vlastnost javnih osoba, za godinu 1922

Red. broj	Naziv knjižnice	Mjesto knjižnice	Koliko je godina knjižnica ustanovljena	Vlasnik knjižnice	Stanje knjižnice		Koliko je osoba posjetilo knjižnicu na dan 1. siječnja 1921 g.		Bilješka
					Broj knjiga	Broj osoba	Knjiga	Osoba	
1	Učiteljska knjižnica	Cerna	1865	Školska općina	791	803	36	43	
2	Učenička knjižnica	"	1865	Školska općina	286	286	.	28	
3	Školska knjižnica	"	1906	Školska općina	296	296	.	20	

u Cerni, dan 4. siječnja 1923

Nacelnik
Edmontan

Bilješka
Duck

Slika 3. A Spisak društava Sreskog načelstva u Županiji od 30. studenog 1936

Sresko načelstvo u Županiji
K. Pov. broju 722/36

Spisak

društava, koja nemaju potvrdna pravila upravne vlasti: -

Redni broj:	Naziv društva	Mjesto	Dana odobrenja pravila po Ministarstvu pravde	Pravila pravila bila su odobrena.
1	Hrvatska čitaonica	Babruja Greda	23. maja 1934 P. broj: 6424	Kr. sem. vlada u Zagrebu 11. VI. 1905 broj 37966
2	Hrvatska seljačka čitaonica	" -	7. marta 1934 P. broj: 2646	Nista 26. VII. 1914 - broj 20579
3	Polojzelska čitaonica	" -	28. decembra 1933 P. broj: 44584	Nista 14. VIII. 1920 broj 30402
4	Čitaonica seljačka Slopa	" -	4. januara 1936 P. broj: 452	-
5	Hrvatsko seljačko i tambugajsko društvo "Kronimur"	" -	17. januara 1934 P. broj: 46369/33	Kr. sem. vlada u Zagrebu 5. VII. 1909 broj 41402
6	Katoličko prosvjetno društvo "Stjepanović"	" -	2. februara 1935 P. broj: 2546	Nista 25. VIII. 1911 - broj -
7	Hrvatska čitaonica	Bošnjaci	28. februara 1933 Bulr: 6955	Veliki župan u Bukovcu 18. V. 1925 - broj 22210
8	Hrvatska čitaonica	Drenovci	26. aprila 1933 Bulr: 19756 -	Kr. sem. vlada Zagreb 21. VII. 1921 - broj 18152
9	Čitaonica seljačka Slopa	Gundinci	8. maja 1936 P. broj: 17394	-
10	Hrvatska seljačka čitaonica	Gunja	8. maj 1936 P. broj: 17395	-
11	Hrvatska seljačka čitaonica	Raćunovci	januara 1933 Bulr: 1758	Kr. sem. vlada u Zagrebu 21. I. 1920 - broj 2446
12	Hrvatska čitaonica	" -	28. februara 1933 Bulr: 2036 -	Veliki župan u Bukovcu 14. III. 1929 broj 5864
13	Hrvatska čitaonica	Rajevno selo	22. novembra 1932 bulr: 65666 -	Kr. sem. vlada u Zagrebu 3. X. 1920 - broj 37858 -
14	Hrvatska čitaonica	Lojani	6. juna 1933 - Bulr: 31388 -	Nista 14. VIII. 1920 - broj 30537
15	Slovačka čitaonica	" -	10. marta 1933 Bulr: 11415	-
16	Hrvatska čitaonica	Slavonski Samac	22. novembra 1932 Bulr: 66324 -	Kr. sem. vlada Zagreb 26. X. 1905 - broj 72611
17	Hrvatsko seljačko i seljačko društvo: "Matija Gubec"	Šitar	11. maja 1936 P. broj: 18019 -	-

Slika 3. B Spisak društava Sreskog načelstva u Županiji od 30. studenog 1936.

Redni broj:	Naziv društva	Mjesto.	Dana odobrenja pravila po ministarstvu prosvete.	Danija pravila bila su odobrena
18	Narodna čitaonica	Vrbanja	25. januara 1933 Oubl: 100.330/32	Kr. županijs. oblast Vukovar 25. VIII. 1878 broj 6323
19	Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo "Poravac"	- " -	20. aprila 1936 P. broj 14688 -	Veliki župan Vukovar 1. III. 1929 broj 4554
20	Društvo hrvatskih korvalijskih dobrovoljaca	- " -	20. aprila 1936 P. broj 14687	-
21	Hrvatska čitaonica	Županija	-	Kr. zem. vlada Zagreb 14. II. 1906 broj 4447
22	Hrvatska obrtna graditeljska čitaonica	- " -	10. februara 1934 P. broj 1991	Žeta 22. VII. 1907 broj 36881
23	Hrvatska seljačka čitaonica i knjižnica	- " -	10. novembra 1932 Oubl: 83203 -	Žeta 15. VI. 1910 broj 30124
24	Hrvatska narodna čitaonica	- " -	12. juna 1933 Oubl: 37349	Veliki župan Vukovar 16. VIII. 1926 broj 32061
25	Hrvatsko čitaoničko i pjevačko glasbeno društvo "Tomislav"	- " -	2. oktobra 1933 P. broj 27896 -	Kr. zem. vlada Zagreb 22. I. 1904 broj 3151

U Županiji, 30. novembra 1936 g.

Sreski načelnik:
J. Franović

Slika 4. Iskaz o knjižnicama iz 1922. godine u Ivankovu

Općina Ivanovo

Iskaz:

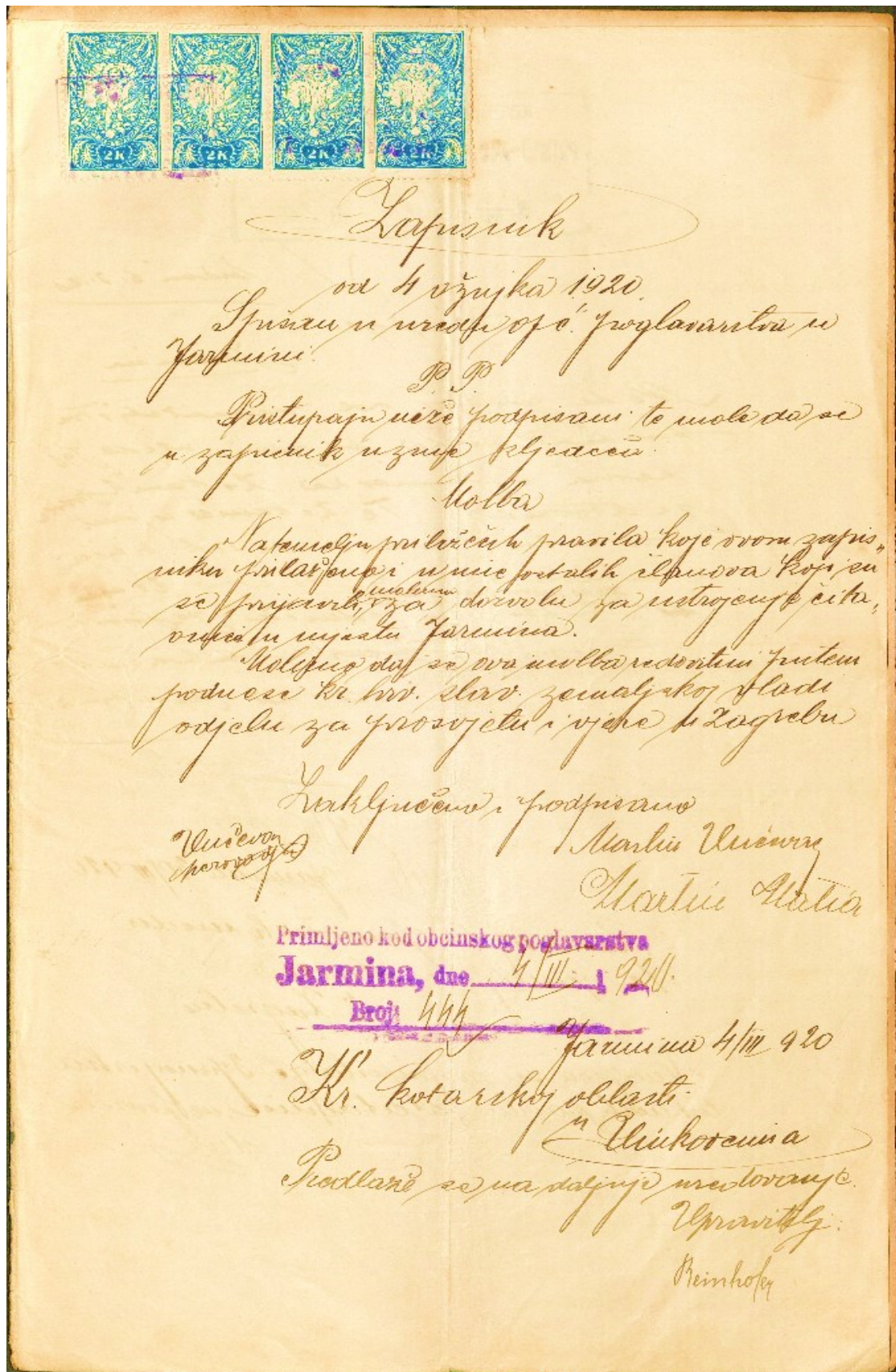
o knjižnicama koje su vlastnost jurističkih osoba na godinu 1922.

Lh. broj	Naziv knjižnice	Lokacije knjižnice	Koji godine je knjižnica ustrojena	Vlastnik knjižnice	Starije knjižnice		Koliko je osoba posjetilo knjižnicu	Koliko je osoba posjetilo knjižnicu	Opaska
					Broj djela	Broj osoba			
1	Općinska	Ivanovo	1912	Ivanovo <i>upravna općina</i>	590	696	15	7	
2	Učiteljska	"	1870	Ivanovo <i>škola</i>	547	533	-	8	
3	Učenička	"		Ivanovo <i>isto</i>	254	257	-	14	
4	Čitaonička	"	1919	Ivanovo <i>hrvatska čitaonica</i>	480	596	157	157	

Općinsko poglavništvo
u Ivanovcu, 2. ožujka 1923.

Voditelj: *[Signature]* Biljeжник: *[Signature]*

Slika 5. Zapisnik iz 1920. godine u kojem je molba za dozvolu za ustroj čitaonice u Jarmini

Slika 6. Zapisnik sjednice mjesnog školskog odbora u Komletincima dana 18. 12. 1936.

25833

Zapisnik

sjednice mjesnog školskog odbora u Komletincima održane
dana 18. XII-1936 u prisutstvu g. Marijana Timića. Prisutni
potpisani.

Dnevni red:

1.

Čita se molba Hrv. čitaonice u Komletincima, kojom
moli da joj se ustupe prostorije učiteljskog stana,
koji pripada učitelju Markovici Josipu, a koji ne sta-
nuje u tom stanu.

odl.

Udvor jednoglasno razlučuje da se čitaonica ustupe
prostorije postojeće jedina prosvjetna ustanova u
selu, a nema svojih vlastitih, a niti drugih podzemnih
prostorija, pa se čitaonica morala raditi u bistija-
ma, gdje je leglo svih zala.

Učitelj Marković Josip dao je izjavu upravitelju škole,
da nema ništa protiv toga da se prostorije ustupe
čitaonici, jer su njemu za sada nepotrebne.

Udvor si pridržuje pravo u slučaju potrebe navede-
nih prostorija otkazati čitaonici stan i u slučaju pro-
mjene među učiteljstvom!

Prostorije se imaju ustupiti čitaonici besplatno,
ali se imaju držati u potpunom redu.

Danjučno i potpisano

Prezjednik: odborca:

Udvor:

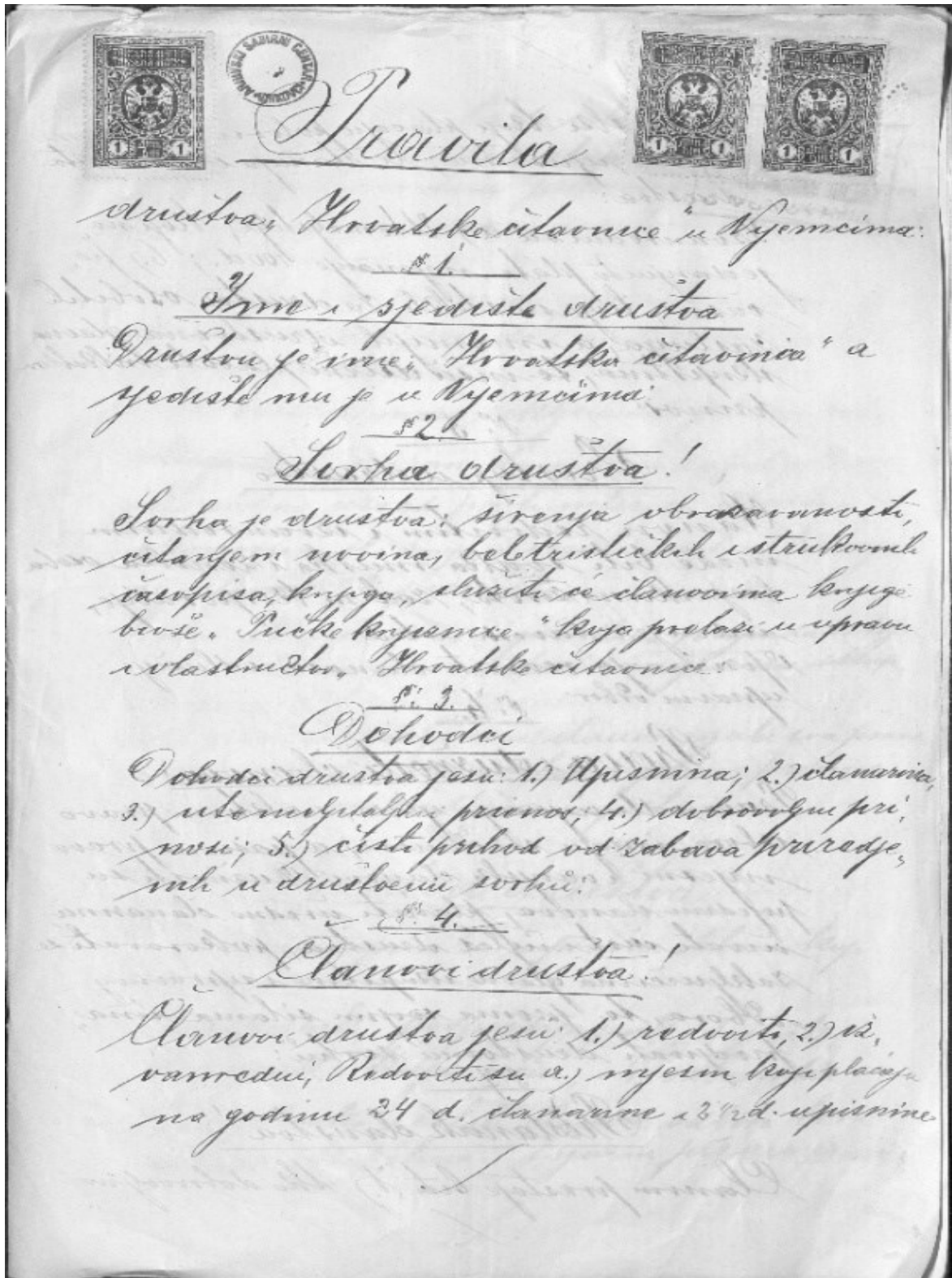
Petar Šćić vr.
August Malošić vr.
Gerstner Ferdo vr.
Martun Šćević vr.
Kučević Mato vr.

Za tačan popis jama
u Komletincima 21. XII-1936

Upravitelj škole,
Sperunimirov

Slika 7. Pravila čitalačkog društva u Nijemcima

Slika 8. Iskaz Upravne općine Retkovci od 14. ožujka 1928. godine o knjižnicama koje se nalaze u toj općini

Dvoj. 6.5.37. 1928

Upravna općina Retkovci

Iskaz

Knjižnice nalazile se u području ove općine

Redni broj	Naziv knjižnice	Mjesto knjižnice	Godina je knjižnica otvorena	Ulastnik knjižnice	Knjige		Koliko je osoba pročitale knjigama u knjižnici	Koliko je osoba posuđilo knjige u knjižnici	Bilješka
					Ukupno	Uzeta			
1	Učiteljska knjižnica državne osnovne škole u Retkovcima	Retkovci	1873	Državna osnovna škola u Retkovci	692	726		124	
2	Mimika knjižnica državne škole u Retkovcima	Retkovci	1873	Državna osnovna škola u Retkovci	251	252		45	
3	Mimika knjižnica državne osnovne škole u Puhovcu	Puhovci	1870	Državna osnovna škola u Puhovci	200	210	3	2	
4	Mimika knjižnica državne osnovne škole u Puhovcu	Puhovci	1870	Državna osnovna škola u Puhovci	320	328	40	40	
5	Hrvatska čitaonica u Retkovcima	Retkovci	1921	Hrvatska čitaonica u Retkovci	60	9	21	21	
6	Hrvatska seljačka čitaonica u Retkovcima	Retkovci	1922	Hrvatska seljačka čitaonica u Retkovci	64		56	56	
7	Mimika knjižnica općine Retkovci	Retkovci	1895	Upravna općina Retkovci	494	570	8	8	Knjižnica upravnice općine Retkovci

U Retkovcima dana 14. ožujka 1928.
Kučević
Livančić

Bilješka
Općina

Slika 9. Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama za 1924. godinu

Općina: Slakovci

Iskaz

o knjižnicama koje su vlasnost jurističkih osoba za godinu 1924.

Redni broj	Naziv knjižnice	Mjesto	Godina osnivanja	Broj knjige	Broj djela	Koliko je u knjizi		Značajke
						Knjige	Djela	
1	Školska knjižnica	Slakovci	1903	528	1	123	134	
2	Učiteljska knjižnica	"	1903	121		44	25	
3	Općinska knjižnica	"	1880	410		22	8	
4	Škotska biblioteka	"	1912	118		88	86	
5	Školska prosvjeta	"	1908	400		54	45	

U Slakovcima dan 31. prosinca 1924. *Nacelnik Jožini*

Slika 10. Iskaz općine Slakovci o postojećim knjižnicama u 1927. godini.

Općina Slakovci

Izjava

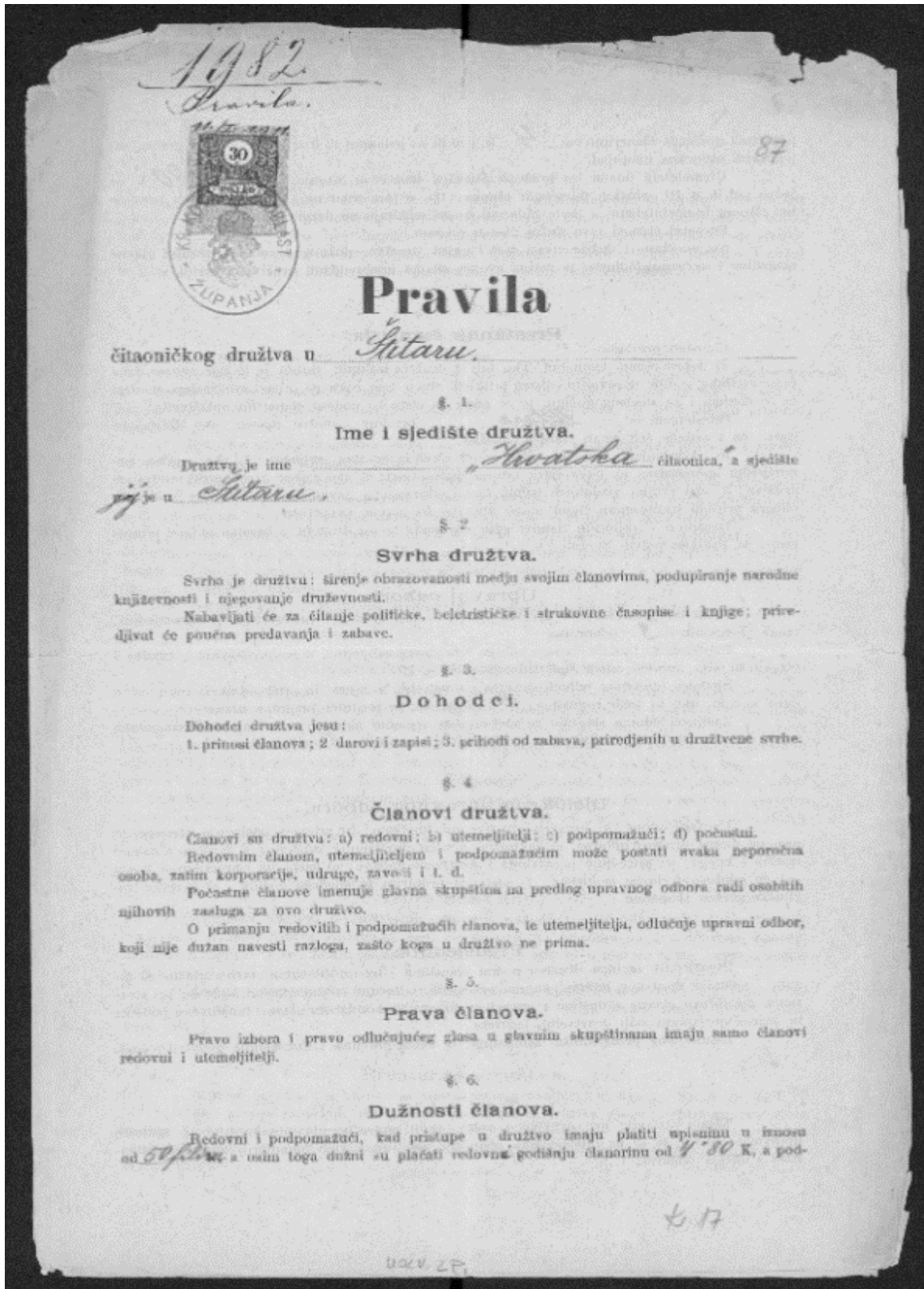
o knjižnicama koje su postavile javne škole u godini 1927.

Redni broj	Naziv škole	Godina otvorenja	Vrsta škole	Starije knjižnice		Koliko je osoba posjetilo knjižnicu tijekom godine 1927.		Koliko je osoba posudilo knjige iz knjižnice tijekom godine 1927.		Opaska
				Broj udela	Broj osoba					
1.	Školska knjižnica	1903	Školska	560	-	- 110 -	- 110 -			
2.	Općinska knjižnica	1880	Općinska	450	-	-	-			
3.	Školska knjižnica	1916	Školska	160	-	- 90 -	- 115 -			
4.	Školska knjižnica	1908	Školska	421	-	- 18 -	- 75 -			

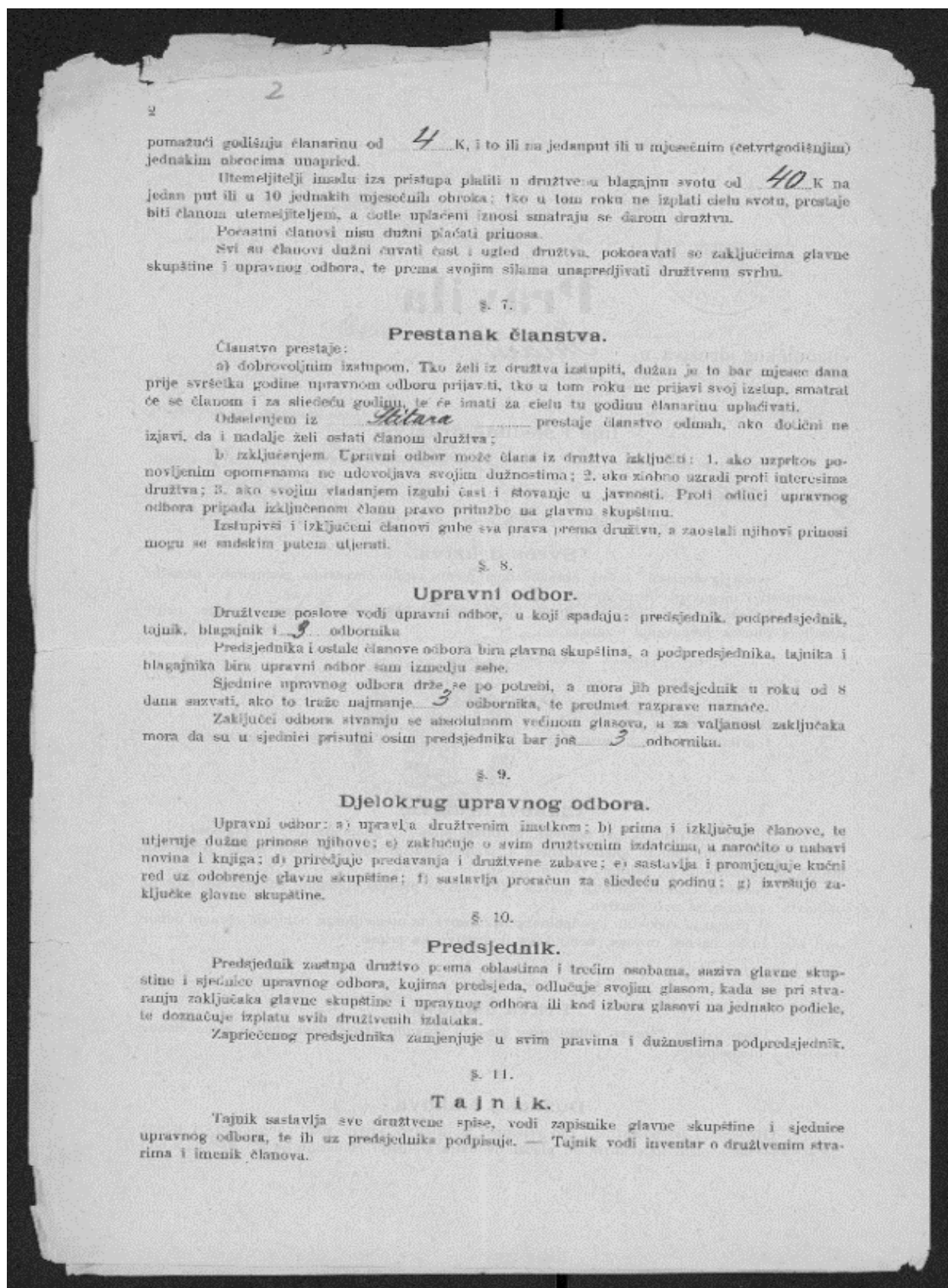
u Slakovcima, dana 21. prosinca 1927.

H. Kralj
J. Kralj

Slika 11. Pravila čitaoničkog društva u Šitaru

Slika 12. Pravila čitaoničkog društva u Šitaru

2
pomažući godišnju članarinu od 4 K, i to ili na jedanput ili u mjesečnim (četvrtgodišnjim) jednakim obrocima unapried.

Utemeljitelji inadau iza pristupa plaćili u društvenu blagajnu svotu od 40 K na jedan put ili u 10 jednakih mjesečnih obroka; tko u tom roku ne izplati cijelu svotu, prestaje biti članom utemeljiteljem, a dotle uplaćeni iznosi smatraju se darom društva.

Pocasnini članovi nisu dužni plaćati prinosa.

Svi su članovi dužni čuvati čast i ugled društva, pokoravati se zaključcima glavne skupštine i upravnog odbora, te prema svojim silama unapredjivati društvenu svrhu.

§. 7.

Prestanak članstva.

Članstvo prestaje:

a) dobrovoljnim izstupom. Tko želi iz društva izstupiti, dužan je to bar mjesec dana prije svršetka godine upravnom odboru prijaviti, tko u tom roku ne prijavi svoj izstup, smatrat će se članom i za sljedeću godinu, te će imati za cijelu tu godinu članarinu uplaćivati.

Odselenjem iz Šitaru prestaje članstvo odmah, ako dotični ne izjavi, da i nadalje želi ostati članom društva;

b) izključenjem. Upravni odbor može člana iz društva izključiti: 1. ako uzpetos ponovljenim opomenama ne udevojava svojim dužnostima; 2. ako zlobno uzradi proti interesima društva; 3. ako svojim vladanjem izgubi čast i šovanje u javnosti. Proti odluci upravnog odbora pripada izključenom člannu pravo pritužbe na glavnu skupštinu.

Izstupivši i izključeni članovi gube sva prava prema društvu, a zaostali njihovi prinosi mogu se sudskim putem utjerati.

§. 8.

Upravni odbor.

Društvene poslove vodi upravni odbor, u koji spadaju: predsjednik, podpredsjednik, tajnik, blagajnik i 3 odbornika.

Predsjednika i ostale članove odbora bira glavna skupština, a podpredsjednika, tajnika i blagajnika bira upravni odbor sam između sebe.

Sjednice upravnog odbora drže se po potrebi, a mora jih predsjednik u roku od 8 dana sazvati, ako to traže najmanje 3 odbornika, te predmet razprave naznače.

Zaključci odbora stvaraju se apsolutnom većinom glasova, a za valjanost zaključaka mora da su u sjednici prisutni osim predsjednika bar još 3 odbornika.

§. 9.

Djelokrug upravnog odbora.

Upravni odbor: a) upravlja društvenim imetkom; b) prima i izključuje članove, te utjeruje dužne prinose njihove; c) zaključuje o svim društvenim izdatcima, a naročito o nabavi novina i knjiga; d) priređuje predavanja i društvene zabave; e) sastavlja i promjenjuje knučni red uz odobrenje glavne skupštine; f) sastavlja procračun za sljedeću godinu; g) izvršuje zaključke glavne skupštine.

§. 10.

Predsjednik.

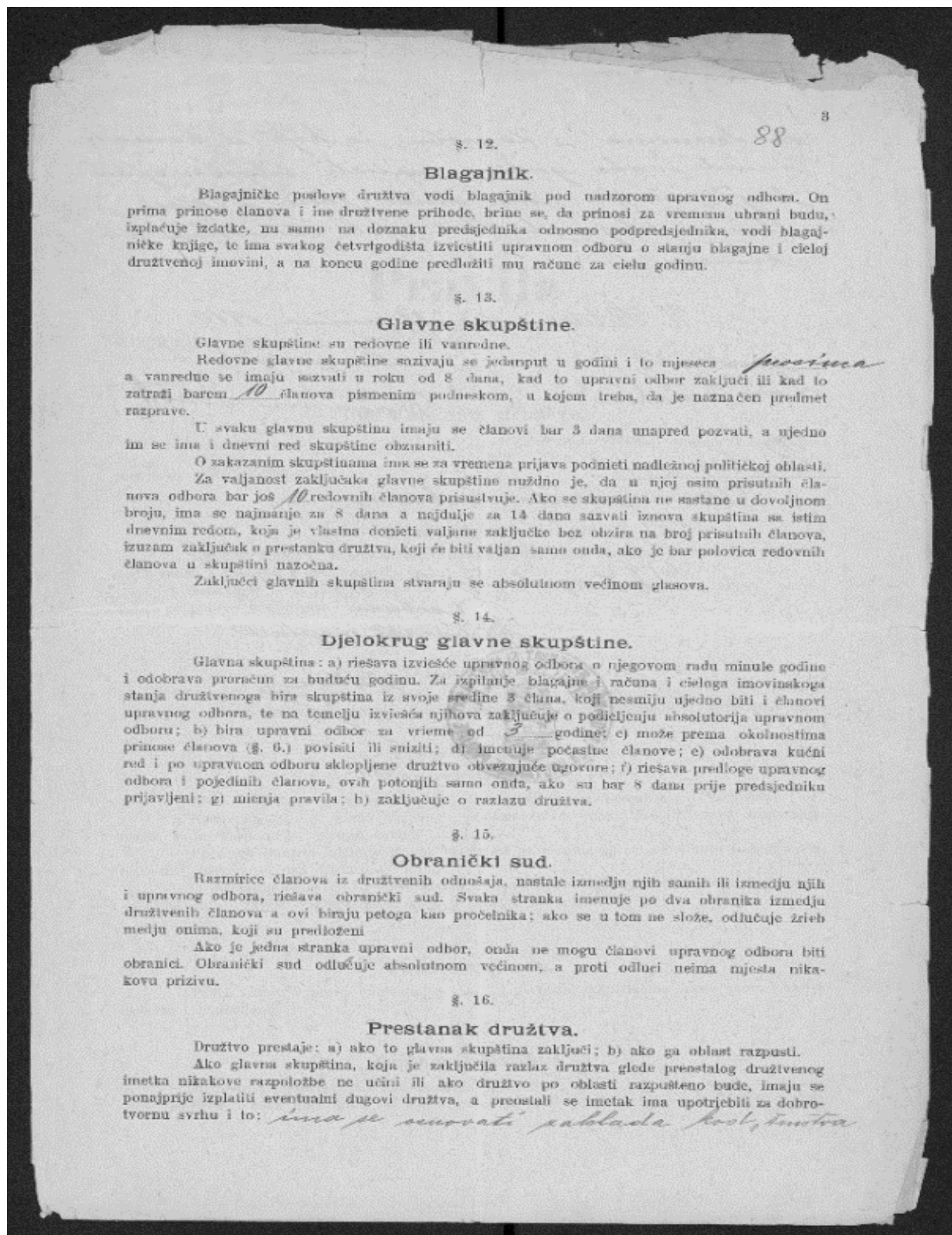
Predsjednik zastupa društvo prema oblasima i trećim osobama, saziva glavne skupštine i sjednice upravnog odbora, kojima predsjedja, odlučuje svojim glasom, kada se pri stvaranju zaključaka glavne skupštine i upravnog odbora ili kod izbora glasovi na jednako podiele, te doznaučuje izplatu svih društvenih izdataka.

Zapriječnog predsjednika zamjenjuje u svim pravima i dužnostima podpredsjednik.

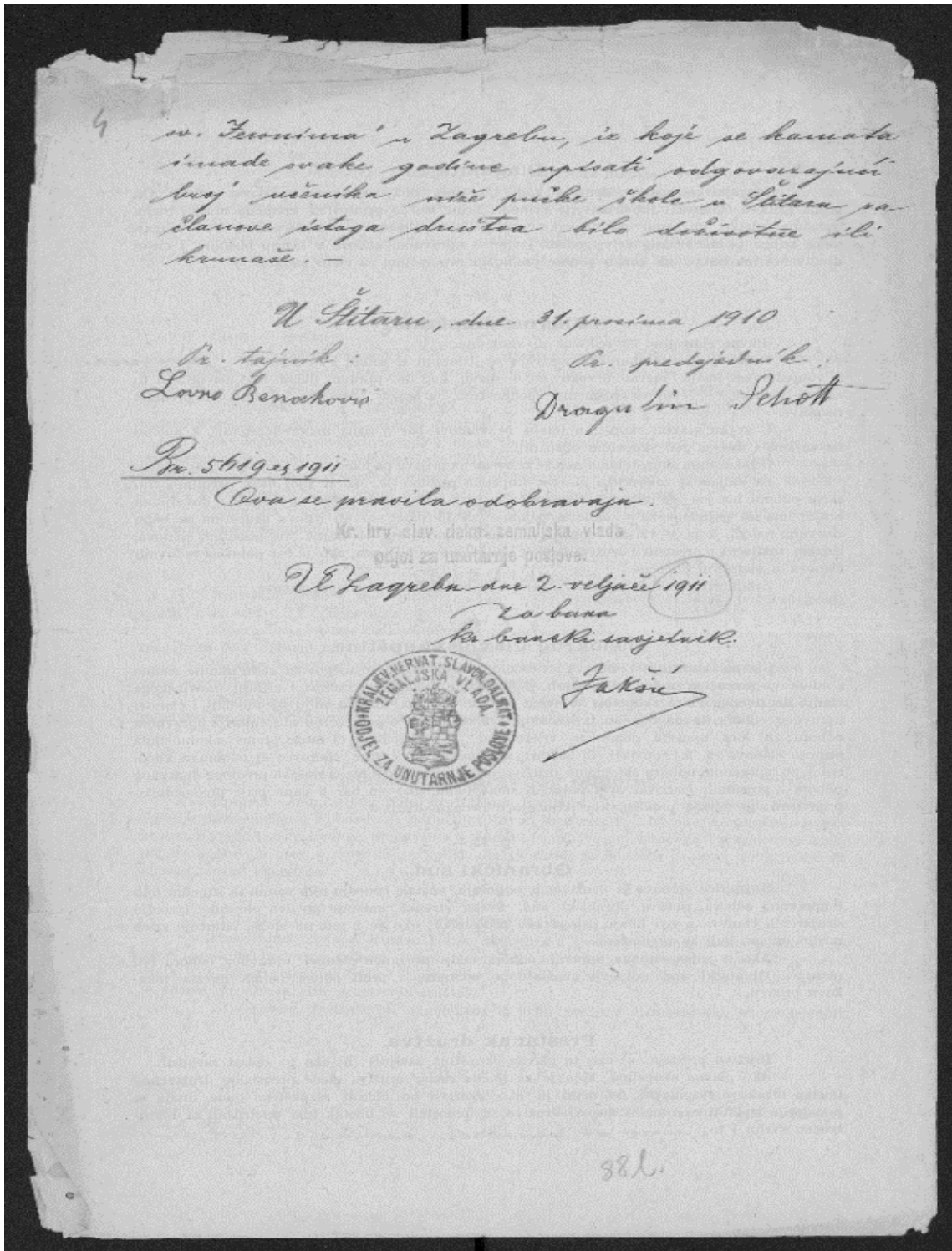
§. 11.

Tajnik.

Tajnik sastavlja sve društvene spise, vodi zapisnike glavne skupštine i sjednice upravnog odbora, te ih uz predsjednika potpisuje. — Tajnik vodi inventar o društvenim stvarima i imenik članova.

Slika 14. Pravila čitaoničkog društva u Štitaru

[Slika 15. Gradska knjižnica i čitaonica Ilok iz 2021. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 16. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci iz 2023. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 17. Gradska knjižnica Vukovar iz 2021. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

Slika 18. Radnički dom u Borovu Naselju, izvor <https://mapio.net/pic/p-11417631/>

[Slika 19. Gradska knjižnica Vukovar-Ogranak Borovo Naselje iz 2021. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 20. Gradska knjižnica Vukovar-Ogranak Sotin iz 2022. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 21. Gradska knjižnica Županja iz 2022. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 22. Gradska knjižnica Drenovci iz 2021. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

[Slika 23. Knjižnica i KUD „Graničari“ * od 18.06.2014. godine \(Muzej „Stjepan Gruber Županja“\)](#)

[Slika 24. Narodna čitaonica i knjižnica Gunja iz 2022. godine, autorica fotografije K. Panza-Janda](#)

Slika 25. Narodna knjižnica i čitaonica Sv. Benedikta Nuštar iz 2022. godine, autorica fotografije Kornelija Panza-Janda

Slika 26. Iskaz o knjižnicama općine St. Mikanovci, kotar Vinkovci od 3. ožujka 1923. god.

Kotar: Vinkovci
Općina: St. Mikanovci

Proj: 432
1923

Iskaz o knjižnicama, koje su vlastnost privatnih osoba razgod 1922

Redni broj	Naziv knjižnice	Ime vlasnika	Godina osnivanja	Vrsta knjižnice	Stanje knjižnice		Koliko je osoba po žitelju knjižnicu imalo	Koliko je osoba posudilo knjige iz knjižnice	Napomena
					Prej. djela	Prej. osoba			
1	Škola	St. Mikanovci		školska knjižnica	140	372	20	90 učaka i 100 osoba	
2	Čitaonica	"	1918	čitaonica	96	102	500	32	
3	Općinska	"	1876	općinska	603	617			Služi na vjerske svrhe

Poglavništvo upravne općine
Stari Mikanovci, dne 3. ožujka 1923.

Stjepan Kujović

LITERATURA

Arhivska građa – Primarni izvori

- HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1959. kut. 6
HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1959. kut. 6
HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1960. kut. 6
HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1962. kut. 6
HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1964. kut. 11
HR-DAVU-VK-273 NOOV, Zapisnik savjeta za kulturu 1965. kut. 11
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1278/1939. kut. 475
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1345/1925. kut. 367
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 1968/1923. kut. 351
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 21323/1937. kut. 463
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 236/1913. kut. 269
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 2548/1928. kut. 392
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 25833/1936.-1937. kut. 449
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 3323/1929. kut. 409
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 4067/1926. kut. 378
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 411/1926. kut. 373
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 6187/1920. kut. 348
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 699/1920. kut. 328
HR-DAVU-VK-37. Kotarska oblast Vinkovci. Predmet br. 9180/1942. kut. 496
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet 4115
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4087
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4078
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4077
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4093
HR-HDA-1353: Građanske stranke i društva (grupa VI), predmet ZP 4089
HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 1147/193
HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 6820/1936
HR-HDA-144 SB UO predmet: POV II 775/1937
HR-HDA-79 predmet SP 2184/1913
HR-HDA-79 predmet SP 2366/1920

HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1347/1905
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1589/1907
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1759/1908
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 1982/1911
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2022/1911
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2399/1919
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2449/1920
HR-HDA-79 UOZV predmet SP 2693/1922
HR-HDA-79 UOZV predmet VI-21 10363/1920
PPUO/G - GUP - UPU - DPU (zpuvsz.hr) (uvid 22.1.2024.)

Bibliografija

1. Vukovarski zbornik (2006). Vukovar: Ogranak Matice hrvatske.
- Banožić, R. (2006). Dani Julija Benešića, Zbornik radova II., 39-42.
- Bibliobus. (2024). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/bibliobus>. Pristupljeno 21.2.2024.
- Državni zavod za statistiku (2021). *Popis stanovništva 2021. po županijama*. Dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>. Pristupljeno 2.1.2024.
- Dvorac Eltz u Vukovaru. (2023). *Wikipedija, Slobodna enciklopedija*. Dostupno na: [//hr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dvorac_Eltz_u_Vukovaru&oldid=6741075](https://hr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dvorac_Eltz_u_Vukovaru&oldid=6741075). Pristupljeno 25.1.2024.
- Erl, V. (2000). Knjižničarstvo. *Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje*. Osijek: Godina IV., Broj 1-2 (2000), str. 68-69
- Franić, T. (2019). Narodna knjižnica i čitaonica Gunja. *Gunjanka, Informativno glasilo općine Gunja, broj 5*.
- Franić, T. (2020). Knjižnica otvorena za korisnike svibanj 2020. *Gunjanka, Informativno glasilo općine Gunja, broj 9*.
- Godišnja izvješća (2021). Izvješće o radu i financijsko GKVU za 2021 godinu Dostupno na: <https://gkvu.hr/izvjesce/izvjesce-o-radu-i-financijsko-izvjesce-gkvu-za-2021-godinu/>. Pristupljeno 13.3.2022.

Grad Otok (2023). *Gradske ustanove*. Dostupno na: <https://www.otok.hr/hr/gradske-ustanove>. Pristupljeno 6.1.2024.

Grad Otok (2023). *Povijest Otoka*. Dostupno na: <https://otok.hr/hr/povijest-otoka>. Pristupljeno 6.1.2024.

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci (2023). O knjižnici. Dostupno na: <https://gkvk.hr/o-knjiznici-2/>. Pristupljeno 7.1.2024.

Gradska knjižnica Vukovar Ogranak Borovo Naselje. (2022). Dostupno na: <https://gkvu.hr/ogranaci/borovo-naselje/>. Pristupljeno 13.3.2022.

Halmi, A. (1996.). *Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima*. Zagreb: A.G. Matoš

Hebrang Grgić, I. (2016). *Časopisi i znanstvena komunikacija*. Zagreb: Ljevak.

Hebrang Grgić, I. (2018). *Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom*. Zagreb: Ljevak.

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. Drugo hrvatsko izdanje (prema drugomu izmijenjenom izdanju izvornika). (2011). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Jurić, I. (2023). Knjižničarstvo. *Glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 1/2. Knjižnica. (2024). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/knjiznica>. Pristupljeno 21.2.2024.

Lugić, V. (2023). *Izješće o radu gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci i Financijsko izvješće za 2022. godinu*. Dostupno na: <https://gkvk.hr/wp-content/uploads/2023/11/>. Pristupljeno 7.1.2024.

Lunka, T. (2013). *Soljani u drugom svjetskom ratu*. Zagreb: Vlastita naklada.

Lunka, T. (2011). *Soljani kroz prošlost*. Zagreb: Vlastita naklada.

Mesinger, B. (1976). *Vinkovačka čitaonica i knjižnica i kulturno-politička dinamika grada i kraja 1875-1975*. Vinkovci, str. 15-16., 29., 42.

Mišetić, A. (2001.). *Gradski rituali: sociološki aspekti retraditionalizacije socijalnog života u*

Narodna biblioteka Vukovar (1977). Izdao odbor za proslavu 30. godišnjice Biblioteke

Narodna knjižnica i čitaonica Bošnjaci (2021). Ogranak Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Dostupno na: <http://knjiznice.nsk.hr/bosnjaci/iz-povijesti/>. Pristupljeno

O Iloku. (2024). Dostupno na: <https://www.ilok.hr/o-iloku/> . Pristupljeno: 22.1.2024.

Općinska narodna knjižnica Drenovci. Ogranak Posavski Podgajci, (2022). Dostupno na: <https://knjiznica-drenovci.hr/ogranak-posavski-podgajci/> Pristupljeno 18.4.2022.

Općinska narodna knjižnica Drenovci. Ogranak Račinovci, (2022). Dostupno na: <https://knjiznica-drenovci.hr/ogranak-racinovci-obavijesti-2/>. Pristupljeno 18.4.2022.

Općinska narodna knjižnica Drenovci. Ogranak Rajevo selo, (2022). Dostupno na: <https://knjiznica-drenovci.hr/ogranak-rajevo-selo/>. Pristupljeno 18.4.2022.

Otok (Vukovarsko-srijemska županija). (2023). 'Wikipedija, Slobodna enciklopedija. Dostupno na: [https://hr.wikipedia.org/w/index.php?title=Otok_\(Vukovarskosrijemska_%C5%BEupanija\)&oldid=6873531](https://hr.wikipedia.org/w/index.php?title=Otok_(Vukovarskosrijemska_%C5%BEupanija)&oldid=6873531). Pristupljeno 21.01.2023.

Pavičić, I. (1994). *Grad Ilok: Bapska-Mohovo-Šaregrad*. Posebno izdanje gradskog poglavarstva Iloka u Zagrebu, 3-7.

Pavlović, G. (2006). Hrvatska čitaonica u Drenovcima. *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, 31. Dostupno na: <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01002&godina=2006&broj=00031&page=33> Pristupljeno 18.4.2022.

Pavlović, G. (2007). Hrvatska čitaonica u Drenovcima. *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, 32. Dostupno na: <http://library.foi.hr/lib/casopis.php?Sqlx=S01002&H=&E=&broj=200700032&sqlid=1&preu=&U=>. Pristupljeno 19.1.2024.

Pezer, E. (2003). Knjižničarstvo Vukovarsko-srijemske županije. *Knjižničarstvo. Glasnik društva knjižničara Slavonije i Branje*, 7 (1-2) str.79-81.

Povijest grada Vinkovci. (2024). Dostupno na: <https://grad-vinkovci.hr/hr/povijest-grada>. Pristupljeno 21.2.2024.

Prema svjedočanstvu knjižničara Borivoja Čalića koji je zaposlen u Narodnoj knjižnici Vukovar te radi na poslovima obrade knjižnične građe. Zaposlen 1992. godine za vrijeme okupacije Vukovara.

Sočković, M. (1996). Svetište Marijino na Šumanovcima. *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, 3. str. 3.-14. Dostupno na: <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01002&godina=1998&broj=00011&page=41>. Pristupljeno 18.4.2022.

Stipanov, J. (2010). *Knjižnice i društvo-od potrebe do mogućnosti*. Zagreb: Školska knjiga, str. 18-20.

Stipanov, J. (2015). *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj-od početka do današnjih dana*. Zagreb: Školska knjiga.

Stipčević, A. (2006). *Povijest knjige*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Stipčević, A. (2008). *Socijalna povijest knjige u Hrvata, Knjiga III. Od početka hrvatskoga narodnog preporoda (1835.) do danas*. Zagreb: Školska knjiga.

Širić, R. (2000). Knjižničarstvo. *Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje*, Osijek, Godina IV., Broj 1-2 (2000), str. 72.

Škrlec, A. (2021). Svjedočanstvo knjižničarke koja je zaposlena u Narodnoj knjižnici i čitaonici Vinkovci od 1977. godine na Dječjem odjelu.

Vinkovci. (2024). 'Wikipedija, Slobodna enciklopedija. Dostupno na: //hr.wikipedia.org/w/index.php?title=Vinkovci&oldid=6873524. Pristupljeno 23.1.2024.

Vinkovci: 2023. godina posvećena kulturi. (2024). Glas Istre. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/kultura/2023/07/15/vinkovci-2023-godina-posvecena-kulturi-873752> Pristupljeno: 21.1.2024.

Zlatarić, S. (1999). Knjižničarstvo. *Glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje*, III (1-2) str. 87-98

Županija vukovarsko-srijemska: uz 250. obljetnicu županije. (1995). Vinkovci: Slavonska naklada Privlačica.

Županja. (2024). 'Wikipedija, Slobodna enciklopedija. Dostupno na: //hr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%BDupanja&oldid=6871388. Pristupljeno 21.1.2024.

POVIJESNI PREGLED NARODNIH KNJIŽNICA VUKOVARSKO-SRIJEMSKJE ŽUPANIJE

Sažetak

Narodna knjižnica se osniva putem lokalne vlasti kako bi osiguravala pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovo obrazovanje i stalež. Uz to ona ima veliku društvenu i kulturnu ulogu određene lokalne zajednice. Narodna knjižnica pruža svojim korisnicima mogućnost kulturnog i umjetničkog razvoja i time utječe na njihovo kulturno uzdizanje i oblikovanje umjetničkih stavova. Stoga se ovim radom donosi povijesni prikaz utemeljenja i razvitka prvih knjižnica na području današnje Županije vukovarsko-srijemske do danas. Analizom sadržaja povijesne literature i dokumentacije, razgovorom s djelatnicima koji rade u promatranim knjižnicama dolazi se do spoznaja i rezultata istraživanja koji se iznose u raspravnom dijelu ovoga rada. Knjižnice su namijenjene svima, bez obzira na dob, spol ili zanimanje pa one pokušavaju zadovoljiti različite potrebe svojih korisnika. U početku su te potrebe bile samo zabavljачke naravi, zatim čitalačke i obrazovne da bi danas ove aktivnosti postale sve složenije i na puno višim razinama, a time i razinama kvalitete. Prvi oblici aktivnosti u sabiralištima na mjestima današnjih knjižnica i čitaonica bile su spoznaje vijesti iz časopisa i novina, dok su se kulturne aktivnosti manifestirale sudjelovanjima u raznim kulturnim sekcijama kao što su tamburaška društva, pjevački zborovi ili dramske sekcije. Poseban oblik očuvanja kulture određenog kraja danas su zavičajne zbirke knjižnice koje čuvaju lokalno nacionalno blago domicilnog kraja. Danas knjižnice imaju zahtjevnu ulogu kako privući nove korisnike ali i zadržati interes već postojećih. Promatrajući djelovanja suvremenih knjižnica vidljivi su u zahtjevnim oblicima nastojanja održanja koraka s tehnološkim napretkom i digitalizacijom.

Ključne riječi: društvena uloga, kulturna uloga, mjesto očuvanja kulture, narodna knjižnica, pravila, utemeljenja knjižnica.

HISTORICAL REVIEW OF PUBLIC LIBRARIES OF VUKOVAR-SRIJEM COUNTY

Abstract

The public library is established by the local government to ensure access to knowledge, information, lifelong learning and is available to all members of the community, regardless of their education and status. In addition, it has a great social and cultural role in a certain local community. The public library provides its users with the possibility of cultural and artistic development and thereby influences their cultural elevation and shaping of artistic attitudes. Therefore, this paper provides a historical account of the establishment and development of the first libraries in the area of today's Vukovar-Srijem County until today. By analyzing the content of historical literature and documentation, by talking to employees who work in the observed libraries, we arrive at the findings and research results that are presented in the discussion part of this paper. Libraries are intended for everyone, regardless of age, gender or profession, so they try to meet the different needs of their users. In the beginning, these needs were only of an entertainment nature, then reading and educational, but today these activities have become more and more complex and at much higher levels and thus quality levels. The first forms of activity in gathering places at the sites of today's libraries and reading rooms were reading news from magazines and newspapers, while cultural activities were manifested by participation in various cultural sections such as tambourine societies, choirs or drama sections. A special form of preserving the culture of a particular region today is the native library collections that preserve the local national treasure of the domicile region. Today, libraries have a demanding role in attracting new users and maintaining the interest of existing users. Observing the activities of modern libraries, they are visible in the demanding forms of efforts to keep pace with technological progress and digitization.

Keywords: social role, cultural role, place of cultural preservation, public library, rules, foundations of libraries